

FELSEFE DÜNYASI

2015/KIŞ/ WINTER Sayı/Issue: 62

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve Hakemli Bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Editör / Editor

Prof. Dr. Celal TÜRER

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet İNAM (ODTÜ)

Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Yard. Doç. Dr. Necmettin Pehlivan (Ankara Üniversitesi)

Yard. Doç. Dr. M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Ün.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is published biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004.

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122

Kızılay - Çankaya / ANKARA

PK 21 Yenışehir/Ankara • Tel & Fax: 0 312 231 54 40

www.tufed.org.tr

Fiyatı / Price: 35 ₺ (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi

IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi ve Baskı / Design and Printed by.

Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık ve Ticaret
İşletmesi

Alinteri Bulvarı 1256 Sokak No: 11

Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Aralık 2015, 750 Adet

Küreselleşme

Murtaza KORLAELÇİ*

Küreselleşmenin Fransızcası “mondialisation”dur. İspanya ve Latin Amerika’da “globalizacio” kelimesiyle ifade edilen küreselleşmeye, Almanlar “globalisierung” diyorlar. “Küreselleşme, 1980’lerin sonları gibi çok yakın bir zamanda bile ancak ender olarak ve akademik yayınlar ya da gündelik dilde kullanılan bir terimdir.”¹

Küreselleşmenin bazı tanımlarını şöyle sıralayabiliriz: “Küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirdiği ya da bunun tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır.”² “Küreselleşme yaşamımızı sürdürdüğümüz usulleri (üstelik çok derin bir şekilde) yeniden yapılandırmak demektir. Motoru Batı’dır, Amerikan siyasal ve ekonomik gücünün ağırlıklı etkisini taşımaktadır ve oldukça eşitsiz sonuçlara gebedir.³ (...) Küreselleşme tek bir süreç değildir, karmaşık süreçlerin bir araya geldiği bir olgular kümesidir. Çoğu insanın gözünde, küreselleşme basitçe, gücün ya da etkinin yerel toplulukların “elinden alınıp” küresel arenaya aktarılmasından ibarettir.”⁴

Peter L.Berger ve Samuel P.Huntington’a göre, küreselleşme dünya üzerindeki insanları, tek bir dünya toplumu oluşturacak biçimde bütünleş-tiren süreçlerin tümünü dile getirmektedir. Hayatın birçok alanında aynı anda “ilerleyen ekonominin, maliyenin, piyasaların, teknolojinin, iletişimi-

* Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Emekli Öğretim Üyesi, Prof. Dr.

1 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, çev. Osman Akınhay, İst. 2000, s.20.

2 Anthony Giddens, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İst. 2012, s. 60.

3 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 15.

4 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 25.

min ve siyasetin ötesinde kültür ve kimlik alanlarına da uzanan çok boyutlu bir süreç olarak görülmelidir. (...) Küreselleşme hem bütün dünyayı sıkıştırarak küçülten nesnel bir süreç, hem de dünyanın bütününe ilişkin bilinci yoğunlaştırarak güçlendiren özel bir süreçtir.”⁵ “Küreselleşme genel olarak toplumlar arası karşılıklı bağlantıların artması anlamına gelmekte, böylece dünyanın bir köşesindeki ekonomik, kültürel ve siyasal etkileri de büyümektedir.⁶ (...) Küreselleşmenin bir sonucu olarak İslâmî kimlik artık bir değişme, gerici bir benlik anlamına gelmemektedir.”⁷

Thomas Friedman’ın ifadesiyle: “Küreselleşme her şeyin zıddıyla birlikte var olmasıdır. Küreselleşme olağanüstü yetkilendirici de olabilir, olağanüstü zorlayıcı da (...) Bir yandan kültürleri homojenleştirirken, bir yandan da insanların benzersiz bireyselliklerini dünyanın giderek daha büyük bölümüyle paylaşmasını sağlar.”⁸

Başka bir tanımla “küreselleşme, çağdaş yaşamın çeşitli yönlerinde gözlenen dünya ölçekli süreci incelemeye yönelik bir radikal dünya sistemi kuramı üzerine önemli bir kavramsal eleştiri niteliğindedir. (...) Küreselleşme hem günlük yaşamı sürdürme, hem de yaşamın anlamını yorumlama biçimlerinde değişiklikleri içermektedir.”⁹

Küreselleşme (mondialisation) (veya Anglosaksonlar için globalization), dünya çapına dönüşmüş bir pazarda bütün millî ekonomilerin açılım sürecidir. Küreselleşme, düzensizliğin, değiş tokuşlar serbestliğinin, etkinliklerin sınırlandırılmayışının, parasal hareketlerin akışının, nakil ve iletişim vasıtaları gelişiminin insanlar arasında karşılıklı bağımlılıklarıyla kamçılanmıştır (favrısé). (...)

Küreselleşme terimi özellikle ekonomik sahada kullanılmıştır, fakat bu terim insanî etkinliklerin tümünü ilgilendirir: endüstri, hizmetler, ticaret, politika, sosyal sorunlar. Küreselleşme, iletişim ve “dünya çapında

5 Peter L.Berger ve Samuel P.Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, çev. Ayla Ortaç, İst. 2003, s. 56- 57.

6 Peter L.Berger ve Samuel P.Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 307.

7 Peter L.Berger ve Samuel P.Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 326.

8 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, İstanbul. 2010, s. 409.

9 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 56; 58.

köy” haline dönüşmüş arzın bütün bireyleri arasındaki ve farklı kültürler arasındaki değiş tokuşlarla ilgilenir.”¹⁰

Thomas Friedman küreselleşme için şunları söylüyor: “Küreselleşmeyi ben başlatmadım, onu ben durduramam ve bununla uğraşarak vaktimi boşa harcamak niyetinde değilim. Benim üzerinde düşünmek istediğim şey, insanlığın büyük bölümünün bu yeni sistemden en iyi nasıl yararlanabileceği ve onun en kötü yanlarından nasıl korunabileceği.¹¹ (...) Bugün küreselleşme hemen her ülkenin iç siyasetini ve dış ilişkilerini biçimlendiren kapsayıcı bir uluslararası sistemdir ve onu bu şekilde aramız gerekir.¹² (...) Günümüz dünyasında olup biten her şeyin küreselleşme sistemiyle açıklanabileceğini söylemiyorum. Söylemek istediğim şu: Bir sistem giderek artan sayıda insanı giderek çeşitlenen biçimlerde aynı anda etkiliyorsa, bu sistem küreselleşmedir.”¹³

Zygmunt Bauman’a göre, “Küreselleşme üzerinde herkesin birleştiği nokta, küreselleşmenin dünyanın kaçamayacağı kaderi, geri dönüşü olmayan bir süreç olduğudur. Hepimiz küreselleşiyoruz ve küreselleşiyor olmak tüm küreselleşmişler için üç aşağı beş yukarı aynı anlama geliyor.¹⁴

Küreselleşmiş bir dünyada yerel kalmak toplumsal sefaletin ve gerginliğin bir göstergesidir. (...) Küreselleşme sürecinin ayrılmaz bir parçası mekânı giderek bölme, insanları ayırma ve dışlamadır. Üst kültürün melezleşmesi de küreselleşmenin bir çocuğudur.”¹⁵

“Küreselleşme nedeniyle elit tabakanın hayatında “burası” ve “orası”, “iç” ve “dış”, “yakın” ve “uzak” ayrımlarının artık pek bir anlamı kalmamıştır. İletişimde zaman problemi kalkınca, elektronik mesaj hızıyla hareket edebilenler için, uzay ve mekân sınırları problem olmaktan çıkmıştır.¹⁶ (...) Ucuz iletişim hafızayı beslemek ve istikrara kavuşturmaktan çok onu istila eder ve boğar. (...) Bilgisayar terminalleri ve video monitörlerinin buluşması ile birlikte, burası ile orası arasındaki ayırım artık

10 <http://www.touqie.org/> Dictionnaire/ Mondialisation.htm. s.1 (14.07.2014).

11 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 21.

12 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 30.

13 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 49.

14 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, çev. Abdullah Yılmaz, İst. 1999, s. 7.

15 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 9.

16 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 21.

anlamsız hale gelmiştir.”¹⁷Düşüncüye göre küreselleşme yeni bir dünya düzenliliğidir.¹⁸

Çağdaş küreselleşmenin birçok görünümleri altında Amerikalı modelin hâkimiyetine işaret eden Jean Sévilla, küreselleşmeyi şöyle tanımlıyor: “Küreselleşme, A.B.D. hayalinde kabul edilmiş bir ideoloji; tüccar, açık, hareketli, köksüz, sınırsız, paranın kral olduğu bir toplum ve uzaktaki Devlet için yapılmış bir teoridir.”¹⁹Başka bir ifadeyle özet olarak “küreselleşme, her alanda mesafenin daha az önemli hale gelerek, siyasal ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda dünyanın daha çok bütünleşmesidir.”²⁰

Küreselleşmenin Tarihî Seyri

Verilmeye çalışılan bu tanımlardan sonra küreselleşme kelimesinin tarihi seyrine bakmanın faydalı olacağı düşüncesindeyiz. Küreselleşme (mondialisation) kelimesi Fransa’da ilk defa 1916’da Paul Otlet’in eserinde görülmüştür. O zamanlarda bu kelime dünya çapında bir uygulanıştırmayı ve savaş sonrası milletlerarası hayatın yeniden düzenlenmesiyle ilgili düşünceyi ihtiva ediyordu. Arnold van Gennep “büyüyen küreselleşmecilik”ten bahsediyor. 1933’te o şöyle yazıyor: “Zira insanlığın ‘Evrenselleşmesi’ olarak isimlendireceğim şeyin tam ortasında yaşıyoruz. İkinci dünya savaşından sonra bu kelime büyüyen bir biçimde kullanılmıştır.”²¹

Globalizasyon (globalisation) ve mondializasyon (mondialisation) kelimelerinin arasındaki ayırım, Fransız lisanına özgüdür. Bu iki terim birbirinin sinonimidir. Ancak şöyle bir ayırım da söz konusudur. “Mondialisation” şeklindeki bir küreselleşme ile anlaşılan şey şudur: Bu çağdaki milletlerarası nakledilebilir değişimlerin yayılması, nakillerin ve medeniyetteki iletişimlerin sonucu söz konusu olur. “Globalisation” şeklindeki küreselleşmeye gelince, milletlerarası ilişkilerin ötesinde, mondialisation ötesinde dünya sistemine, terimin özel anlamında tam sosyal bir olguya başvurma söz konusu olur.

17 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 24-25.

18 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 69.

19 <http://fr.wikipedia.org/wiki/mondialisation> s. 10. (28.11.2014).

20 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İst. 2000, s. 30.

21 <http://fr.wikipedia.org/wiki/mondialisation> s. 2,3. (28.11.2014).

Robert Boyer'e göre terim, dünya ekonomisinin yeni dönemine özleşmesi bakımından, zaman süresince zenginleşiyor. 1983'te, Théodore Levitt, bu küreselleşme terimiyle "bütün dünyada gerçekleşen pazarların birlikte yönelmesine" işaret ediyor.²²

Küreselleşme (mondialisation) sözcüğünün kullanımı yeni olsa da, küreselleşme, fiil olarak çok eski tarihlerden beri vardır. Binlerce yıl önce, "dünya" (monde) veya "küre" (globe) kelimesinin kökü bilinmeyebilir. Ama insan hayatında, binlerce yıldan beri yaşamaktadır. Günsel küreselleşme (mondialisation) köklerini 19.asırda bulur.

Nayon Chanda'ya göre küreselleşme (mondialisation) süreci, merkez Afrika'dan Avrupa'ya doğru göç eden ilk nüfus hareketleriyle başlar. İlk insan topluluklarının tecrübelerini bölüşmek, mal değiş tokuşu yaparak birbirlerine yakınlaşmalarıyla küreselleşme varlığını sürdürür.

İskender'in fetihleri sonunda halkların birbirine karışmalarıyla, Grekler Pers İmparatorluğunun, başta Bactriane olmak üzere, her yerine yerleştiler. Sonunda İskenderiye örneğindeki gibi Grekler, Mısırlılar, Yahudiler ve Doğuluların karışımıyla kozmopolit şehirler oluştu. Büyük İskender buraya, paraya çevrilebilir değerleri enjekte etti.²³

17.asırdan önce dünya nüfusu 700 milyon civarında idi. O zaman küreselleşme problemi fazla değildi. Tarihi büyük kültür ve politika olayları noktalıyordu. Roma İmparatorluğunun yayılması, büyük nüfuslanma hareketlerinin Çin'de birleşmesi, 6.asırdan beri (İmparator Justinien'den itibaren) Bizans İmparatorluğu'nun yayılması; 9 ve 10.asırda Karolenj İmparatorluğu'nun oluşması, Müslümanların yayılması; Avrupa'da, 10.asrın sonundan itibaren ticaret yollarının açılması, 12.asırda şampanya fuarları, bu çağda, Çin, Song İmparatorluğu altında çiçeklenmiştir.

1218'de Çin'de başlamış olan ve kendinden sonrakiler tarafından takip edilen, Cengiz Han fetihleri, karasal imparatorluklarının tarihteki benzerlerinin en büyüğünün oluşmasını yönetti; Çin 1405-1433 yılları arasında, Afrika'ya doğru (Amiral Zheng He) ile seferler başlatıyor; 15.asırda Rönesans, Kuzey Denizi ve Baltık Denizi'nde (tüccarlar Birliği) deniz kı-

22 <http://fr.wikipedia.org/wiki/mondialisation> , s. 3, (28.11.2014).

23 <http://fr.wikipedia.org/wiki/mondialisation> , s.7 , (28.11.2014).

yısı değiş tokuşuna (échanges), Kuzey Denizi ile İtalyan limanları arasında İspanya'nın etrafını dolaşarak eşlik ediyor. 16.yüzyılı büyük keşifler takip edecektir.

Bu değişmeler, medeniyetler arasında ekonomik, teknik ve kültürel değiş tokuşların (échange) bilinen uzaklığının dikkate değer yayılımına eşlik ediyorlar.

Bu çağdaki mal değiş tokuşlarının etüdü, insanı 19.asrın tarihi vakalar ilminin, Orta Çağ'ın sonuna kadar, birbirinden uzaklaşmış medeniyetler arasındaki maddî ve kültürel değiş tokuşların önemini küçümsediğini düşünmeye götürüyor. Mesela: İpek Yolu 13.asırdan önce vardı; Baltık ve Roma bölgeleri arasındaki düzenli ticaret yollarının apaçıklığı; Grek vazolarının Çin'deki keşfi, antikiteden beri, malların ve fikirlerin dünyasal hareketlerinin varoluşunu doğruluyor; Arap ticaret yolları, Afrika'nın İslâmlaşması üzerinde temel bir role sahip oldu; yine Hindistan ile Arap Dünyası arasında, bininci yıldan itibaren, onlu sayılama sisteminin tedricî girişine götüren, değiş tokuşlar da vardı.

15 ve 16.asırlarda Rönesans'ın kargaşası, büyük bir kargaşaya sürüklüyor. Matbaa ortaya çıkıyor ve Avrupalılar büyük keşifleri başlatıyorlar.

Aydınlanma asrı (18.asır) boyunca, basının yayılması, güneş merkezli evren anlayışının kabul edilmesi, endüstrileşme ve kolonileşme kargaşaların başka tiplerine sürüklüyor. Montesquieu bu sonuçları şöyle analiz ediyor: “Bugün farklı veya zıt üç eğitimi kabul ediyoruz: babalarımızinki, üstatlarımızinki, dünyanınki. Sonuncuda bize söylenen, öncekilerin bütün fikirlerini alt üst ediyor.”²⁴

Sanayi devrimi: Tarihçiler için, birinci dünya savaşında devrime giden 19.asır, endüstriyel (sanayi) devrimiyle belirdi. O zaman buharlı makinenin genelleşmesi ile nakil fiyatlarının ve telgraf ile iletişim fiyatlarının düşmesi not ediliyor. Bu iki öge kürenin farklı kısımlarının ve insanların, malların ve bilgilerin önemli nakillerinin en iyi iletişimlerine yardım ediyor. 19.asır, dünya çapındaki nüfus akışını da görüyor. Ziraî devrim, köylüleri köylerinden uzaklaştırıyor. 1750-1900 yılları arasında dört katına

24 <http://fr.wikipedia.org/wiki/mondialisation> s. 8, (28.11.2014).

çıkan, yaşlı kıtanın halk nüfusunun aniden yükselmesini şehirler güçlkle absorbe ediyorlar. Batılılar, dünyaya (Amerika, Avustralya, Cezayir...) kitlesel olarak göç ediyorlar. Bu nüfus akışı, işçiliğin bölüşümünü dünya düzeyinde derinliğine değiştiriyor.

Ekonomik düzeyde, sanayileşme, sanayileşmiş ülkeler arasında ve sanayileşme esnasında işlenmiş ürünlerin değiş tokuşlarının gelişmesini mümkün kılıyor. (...)

Kültürel sahada, seyahat hikâyelerinin veya doğu bilimleri gibi tarzların (mode) veya Japonculuğun çoğalması, diğer kültürlerin Avrupâî hayalde güç alarak yükselmiş olduğunu gösteriyor ve hatta onlar ekseriya kolonileşmeye bozuluyor. Jul Verne, Avrupalı teknik deha sayesinde, Philéas Fogg'a 80 günde Dünya Kulesi'ni yaptırıyor. Bununla beraber bu çağda, küreselleşme, genişliğinin ilk ifadesini uluslararası emekçi birliklerinin kurulmasıyla Marksizm kaidesinde (platformunda) buluyor.

20. asrın başlangıçları, birçok ülkeyi, küreselleşme sürecinin bizzat kendi zararlarına geri çekilmeye sürükleyen, küresel değiş tokuşlar nedeniyle büyüyen bir güvensizlikle belirdi. Olay, insan akıntıları (flux) nınki gibi değiş tokuşların en önemli olduğu sektörde başlıyor. (Asyalılar için 1911, diğer nüfuslar için 1921) göç payı ayırarak Amerika Birleşik Devletleri en önemli akımı kesin olarak durduruyor, oysaki Rus devrimi Avrupa'yı önemli ticarî ve malî işbirliği arkadaşından yoksun bırakıyor.

Ülkelerin ekserisi, ekonomilerini korumak amacıyla önemli gümrük engellerini kuruyorlar. Maddî ve malî değiş tokuşların bu sert bölümlenmesi, küreselleşmenin hemen hemen tamamının durma noktasına işaret eden, 1930 yıllarına ait krizin esas faktörüdür. Bu sürecin reddi, Milletler Topluluğu'nun çökertilmesi ve yabancı kültürlerin ve ekseriya yabancıları sevmemeye dönüşen bizzat yabancıları reddetme ile politikaya yayılmak için basit ekonomik planı aşılıyor.²⁵ (...)

Pascal Lamy'e göre, 1958'deki ihtiva etme istilas ve internet, güncel küreselleşmenin kaynağıdır. (...) Lamy, küreselleşmenin kaynağının, internetle beraber özellikle 1990 yıllarından itibaren gelişen ticaret olduğu değerlendirmesinde bulunuyor.

25 <http://fr.wikipedia.org/wiki/mondialisation> s. 9, (28.11.2014).

Bu benzer gelişmeler *değiş tokuş hürriyeti ve politik demokrasi* kavramlarıyla belirlenmiş, bu hürriyetin tek güvencesi olan, her ikisi arasındaki karşılıklı bağımlılığı ihtiva eden hâkim dünyasal bir ideolojiye doğru yöneliyorlar. Böyle düşünülmüş olan küreselleşme, bütün “büyümenin unutulmuşları” ve özellikle ekonomik krizden etkilenmiş, yaklaşık dünyanın dörtte birinin bağlandığı yeni bir mesihcilik gibidir.²⁶

Yukarıda belirtildiği gibi 1960’larda ilk olarak ortaya çıkan küreselleşme kavramı 1980’lerde sıkça kullanılmaya başlar. 1990’larda bilim adamları tarafından önemli kabul edilir. Küreselleşme kavramı üzerinde teorisyenler ve uygulamacılar uzlaşmamışlardır.

Küreselleşmenin arkasındaki yön verici düşünce, serbest piyasa kapitalizmidir. Bir bakıma küreselleşme serbest piyasa kapitalizminin hemen her ülkeye yayılması demektir. Kültürel açıdan küreselleşme, bütünüyle olmasa da büyük ölçüde Amerikalaşmanın küresel ölçekte yaygınlaşması anlamına gelir. “Küreselleşmenin kendine özgü tanımlayıcı teknolojileri vardır: Bilgisayarlaşma, minyatürleşme, dijitalleşme, uydu iletişimi, fibernetik (telli) teknolojisi ve internet. Bu teknolojiler, küreselleşmenin tanımlayıcı perspektifinin ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur. Soğuk savaşın tanımlayıcısı perspektifi “bölünme” idiyse, küreselleşmenin tanımlayıcı perspektifi “bütünleşme”dir. Soğuk savaş sisteminin simgesi herkesi birbirinden ayıran bir duvardı. Küreselleşmenin simgesi ise herkesi birleştiren dünya çapında bir iletişim ağı. Soğuk savaş sisteminin tanımlayıcı belgesi “pakt” idi. Küreselleşme sisteminin tanımlayıcı belgesi ise “iş sözleşmesi”dir.”

Soğuk Savaş döneminde “füze” hızı sorulurken küreselleşme döneminde bilgisayarların “modem” hızı sorulmaya başlandı. Soğuk savaş dünyası “dostlar” ve “düşmanlar”dan oluşurken küreselleşme dünyasında dostlar ve düşmanlar rakipler haline geliyor. Küreselleşme dünyasının endişesi, topluluğun veya işyerlerinin, bilinmeyen ekonomik ve teknolojik kuvvetlerce her an değişebileceğidir.

Soğuk Savaş döneminde dengeler A.B.D. ve Sovyetler Birliği tarafından ayarlanırken küreselleşme dönemi üç denge üzerine kurulmuştur:

²⁶ <http://fr.wikipedia.org/wiki/mondialisation>, s. 10, (28.11.2014).

1- Ulus devletler arasındaki geleneksel denge. 2- Ulus devletlerle küresel piyasalar arasındaki denge. 3- Bireylerle ulus devletler arasındaki denge. “Küreselleşme, insanların dolaşımını ve erişimini kısıtlayan duvarların pek çoğunu yıktığı ve aynı zamanda dünyayı iletişim ağlarıyla donattığı için, gerek piyasaları gerekse ulus-devletleri etkileme açısından bireylere tarihte hiç olmadığı kadar büyük bir güç kazandırmış bulunuyor. Böylece bugün karşımızda sadece bir süper güç değil, sadece süper piyasalar değil, (...) süper-güçlendirilmiş bireyler var.”²⁷

Yaşadığımız küreselleşme çağında ülkelerin ve bireylerin karşı karşıya kaldığı sınav, “bir tür kimlik, yurt ve topluluk duygusunu korumak ile küreselleşme sisteminde ayakta kalmayı sağlayacak şeyleri yapmak arasında sağlıklı bir dengeyi kurabilmektir. (...) Kimse, bu küresel ekonomiye katılmanın bir ülkeyi sağlıklı kılmak için yeterli olduğu hayaline kapılmamalı. Eğer bu katılım o ülkenin kimliği pahasına gerçekleşirse, eğer bireyle zeytin ağacının köklerinin bu küreselleşme sistemi tarafından ezildiği ya da yok edildiği duygusuna kapılırsa, bu kökler başkaldıracaktır. Ayağa kalkacak ve süreci işlemez hale getireceklerdir.”²⁸

Berlin Duvarı, Demirperde, Varşova Paktı ve gümrük tarifeleri gibi duvarları “yıkıp geçen üç temel değişim oldu – iletişim kurma, yatırım yapma ve dünyadan haber alma yöntemlerimizdeki değişimler. (...) Bugün artık Birinci Dünya, İkinci Dünya ve Üçüncü Dünya diye bir şey yok. Bugün sadece Hızlı Dünya (her tarafı açık düzlüğün dünyası) ve Yavaş Dünya (Yarı yolda gücü tükenenlerin ya da hızlı dünyaya ayak uyduramayanların dünyası) var.”²⁹

Küreselleşmenin Nedenleri

II. Dünya Savaşı’ndan sonra 1970’lere kadar geçen süre gelişmiş ülkeler için “Altın Çağ” hükmündedir. 1960’lardan sonra verimliliğin düşmesi, Bretton Woods para sisteminin çökmesi, 1973 ve 1979 petrol krizi Altın Çağ’ın kapanmasına neden olmuştur. “Altın Çağ’ın sona ermesi, dünya ticaret ve yatırımlarının genişlemesi, iletişim teknolojisinin baş döndürücü bir hızla gelişmesi ve işletmelerin ve organizasyon yapısındaki

27 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, s. 36.

28 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, s. 66.

29 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, s. 72.

değişiklikler küreselleşmeye yol açan başlıca faktörler olarak sayılabilir. (...) Küreselleşmenin ikinci nedeni, piyasanın uluslar-üstü veya küresel nitelik kazanmasıdır. (...) Dünya ticaretinin ve yatırımlarının genişlemesi küreselleşmeye yol açan üçüncü faktördür. (...)

Mikro-elektronik ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler de küreselleşmeye yol açan bir başka faktördür. İletişim teknolojisindeki gelişmeler zaman ve mekân engellerini ortadan kaldırmakta ve sınır ötesi ekonomik faaliyetlerin yoğunluğunu artırmaktadır. (...) Küreselleşmede etkili olan bir başka faktör de işletmelerin üretim ve organizasyon yapısındaki değişikliklerdir.”³⁰

Bilgisayarlaşma. Minyatürleşme, telekomünikasyon ve dijitalleşme alanındaki yenilikler teknolojiyi demokratikleştiriyor. Dünya çapında milyonlarca insan, bugüne kadar görülmemiş yollar ve kolaylıklarla birbirleri ile haberleşiyor; para, aile fotoğrafı, ticarî alım-satım, müzik ve televizyon programı değiş tokuş yapıyorlar.³¹

Küreselleşmede Televizyonun Yeri

Finansın demokratikleşmesiyle dünya birkaç ülke ve birkaç bankacının elinden kurtuluyor. Dünyaya bakma biçimlerindeki değişme enformasyon demokratikleşmesini sağlıyor. “Uydu antenleri, internet ve televizyon sayesinde bugün akla gelebilecek her türlü duvarın ötesini görebiliyoruz. (...) 1980’lerde çok kanallı televizyon bütün dünyaya yayılmaya başladı. (...) Bir zamanlar Sovyetler Birliği ile A.B.D.’nin birbirini gözetlemesini sağlayan teknoloji, televizyon sinyallerinin ucuz bir yoluna dönüşmüştü.”³²

Hemen her yerde olduğu gibi Amerika’da da, politikayı oluşturan genelde televizyondur. “Somali’deki bir Amerikan askerinin işkence görmüş vücudunu gösteren tek resim, Amerika’nın geri çekilmesine yol açtı; Pentagon, bugünlerde sadece süregelen Vietnam travması nedeniyle değil, medyadan korktuğu içinde kayıp vermeyi göze alamıyor.

Televizyon kendisininin başka imaj satmaz. Gora Vidal’in söylediği gibi “tarihi kim ekrana yansıtırsa tarihi o yapar” ise, tarihleri ekrana

30 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, s. 255-256- 257.

31 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 76.

32 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 87.

yansıyanlar değil, onu ekrana yansıtanlar kontrolü ellerinde tutacaktır. (...) Amerikalıların cesetlerini tarihi etkilemek ya da Amerikan dış politikasını koşullandırmak için değil, reklamlarını satmak ve izleyicileri koltuklarına yapıştırmak için göstermektedir. Medya eleştirmeni Mark Crisp Miller şöyle yazmaktadır: “TV’nin temel amacı, izlemeye devam etmemizi sağlamaktır.” Böylece, medya aracı ev içinde veya dışında izleyicileri “kafeslemeye” yönelirken, onların gerçekliğinin yerine kendisinininkini koymaktadır. Televizyon düz bir ovanın üzerine mütevazı bir sel gibi yayılır; suları her yeredir ve sığ yataklı bir deniz oluştursa da, geleneksel yol işaretleri – gazete ağaçları, kitap kuleleri ve insana el eden basılı malzemeden – olsa da, milyonlar yine de yollarını kaybetmekte ve herkes, kendilerini hiç fark etmeksizin, ışıltılı imajların altında kaybolmaktadır. Çocukların 5-10 santimlik suda bile boğuldukları bilinir. Televizyonun sığılıkları daha da tehlikelidir.”³³

Televizyon ancak ortak bir çaba ile eğitimi ilerletebilir. “TV, eleştirel becerileri geliştirmekten çok yok etmekte başarılıdır. (...) Ticaretle iç içe bir televizyon, okul çocuklarını, geleceğin eleştirmenleri ve yurttaşları yerine geleceğin tüketicileri olarak görmekten başka bir şey yapamaz.

Eğitimin, eğlenceyle girişeceği bir “açık pazar” rekabetini kazanma olasılığı hiç yoktur. Çünkü “kolay” ve “zor” hiçbir zaman eşit koşullarda rekabet edemezler; öğrenimi disiplinine henüz alışmamış olanlar için “özgürlük” her zaman kolay anlamına gelecektir. Tocqueville, belki de bu nedenle, özgürlüğün “çiraklıkların en çetini” olduğunu düşünmüştür.”³⁴

Benjamin R. Barber’e göre “iyi bir kitap gibi, demokrasi de zaman alır. Sabır, onun en fark edilen, ancak belki de en vazgeçilmez erdemidir. Televizyon ve bilgisayar hep daha hızlı olduklarından, tanımı gereği, ortak yarar adına yürütülen tüm toplumsal diyalogunun ve karar mekanizmasının dayandığı, dikkatli düşünme ve tartışma sürecinin çok ağır temposuna düşmandır. Televizyonun ışık hızı ortamını toplumsal eğitimde kullanmanın güç oluşunun bir nedeni de, televizyon uçmak isterken, düşünüp tartışmaya dayalı, akılcı ve bilgece pedagojinin çok ağır yürüten sıkıntılı zaman süreci boyunca eğitimin çok yavaş adımlarla ilerlemesidir. Amaç

33 Benjamin R. Barber, *Mc World’a Karşı Cihad*, çev. Eser Birey, İst. 2003, s. 125.

34 Benjamin R. Barber, *Mc World’a Karşı Cihad*, s. 130.

öğrenmek ve yetişmek olmadıkça, seyredilebilir bir şey değildir. Son olarak, eğitsel televizyon, terim itibarıyla bir çelişkidir.”³⁵

Düşünürre göre televizyon ve film, kitapların yerini tutamaz; kitaplardan bir parazit gibi yararlanır. Televizyon insanları okur-yazar yapmaz aksine cahilleştirir. Kitapların görüntüye dönüştürülmesi, edebiyat açısından yıkıcı bir gelişmedir.³⁶ “Demokrasi yalnızca oy değil, iyi gerekçeleri de, yalnızca bir görüşü değil, onu destekleyen akılcı bir tartışmayı da gerektirir. Geveze radyo ile çığırta televizyon, politik geçerliğimizi şimdiden yıpratmıştır; tartışma ortamında bir yeterlik testine tâbi tutulmaları halinde, yeni teknolojilerin bu gidişatı güçlendirmesi, engellenmesi ne kadar olasıdır. (...) Telekomünikasyon teknolojisinin sivil toplumu güçlendirme yeteneği vardır, ama ayrıca benzeri görülmemiş bir gözetleme kapasitesine de sahiptir.”³⁷ Teknolojinin özgürlük aracı olabileceği kadar baskı aracı olabileceği de unutulmamalıdır.

Televizyonun temel teknoloji olup, postmodern bilmenin yollarını inşa ettiğini söyleyen Richard Falk şöyle diyor: “Televizyonun birçok rolü olup bazıları şöyle anılabilir: İcazetli kapitalizmin yayılmasını kolaylaştırma, Amerikan hayat tarzını yüceltme ve jeopolitik hak iddialarını meşrulaştırma. (...) Televizyon pasifliğe sevk eder, fakat siyasî tecrübeyi aktarmaya da hizmet edebilir.”³⁸

Televizyonun iyiye kullanılması, değişmeyen üstün değerleri insanlığa yaymamaya çalışması, insanın araç olarak kullanılmasını, köleleştirilmesini engelleyici yayınlar yapmasıyla kısmen sağlanabilir. Kişinin aslî ilk görevi kendine iyi bir karakter oluşturmaktır. Bu da Allah’ın koyduğu değerleri kendi hayatına tatbikle olur. Televizyonun yaymayı amaç edinmesi gereken hedeflerden birisi budur. Televizyonda sıkıntı içinde olup zor hayat yaşayanlar gerçek yönleri ile dile getirilmelidir.

Daniel Cohen’in Afrika köylerinin birindeki bir kadının durumunun tasviri şöyledir: “Bu kadının çalışmaya gitmek için her gün yürüdüğü yol, iki saatten fazla tutar. Başının üzerinde 50 kg’a varan bir yük taşır,

35 Benjamin R. Barber, *Mc World’a Karşı Cihad*, s. 132.

36 Benjamin R. Barber, *Mc World’a Karşı Cihad*, s. 142.

37 Benjamin R. Barber, *Mc World’a Karşı Cihad*, s. 290.

38 Richard Falk, *Yaratıcı Küreselleşme*, çev. Ali Çaksu, İst. 2002, s. 42.

en küçük çocuğu sırtındadır, çoğu zaman karnında da bir başka bebek taşımaktadır.”³⁹

Bu kadınlar günde 12 saat çalıştırılırlar, bu esnada en küçük çocuklarını da sırtlarında taşırlar. “Beslenmeleri, çoğu kez, şekerli suya batırılmış kuru ekmekten ibarettir. (...) Afrikalı kadınların günümüzün köleleri olduğunu söylemek abartı sayılmaz.”⁴⁰

Kadınlar erkekler tarafından sömürülür, tasarruf aracı olarak kullanılırlar. Erkek parayla yeni karı satın alır, doğan çocuklar erkek olursa babaları için çalışacaklar, kız olurlarsa satılacaklardır. İslâm dininin hâkim olmadığı toplum böyle olur.

Tüm kırsal kesimler kentler tarafından sömürülür.⁴¹ “Bu despotlar üretilen zenginliğin bir bölümünü gizlice almakla yetinmezler. Onlar var olan her maden ya da petrol kaynağını harcayarak, yönettikleri ülkeleri en uç yoksulluğa sürüklerler.”⁴²

Zenginlik, her bireyin sarf ettiği çabanın geri dönmesidir. Küreselleşme (Globalleşme) artık yoksul ülkelerde değil, zengin ülkelerde korku meydana getirmektedir. Bundan sonra zengin ülkeler, küreselleşmenin, kendi sanayisizleşmelerinin habercisi olmasından korkacaklardır. Zengin ülkelerin ihraç ettikleri mallar çok emek isterken az sermaye gerektirir.⁴³

Küreselleşmenin ve günümüzdeki kitlesel eşitsizliğin patlamasının temelinde tekniklerdeki devrim yatmaktadır. Demir yollarını meydana getiren birinci sanayi devriminden iki asır sonra, otomobil ve uçağı üreten ikinci sanayi devrimi gerçekleşti. Bu devrimden bir asır sonra da üçüncü sanayi devrimi olan bilişim devrimiyle karşılaşyoruz. 19.yüzyılda gerçekleşen birinci sanayi devrimi, bu devrimi yaşayan ekonomilere yüzde bir civarında yıllık büyüme oranı sağladı. 20.yüzyılda gerçekleşen ikinci sanayi devrimi, yüzde iki büyüme imkânı sağladı. Üçüncü sanayi devriminin insanlığı daha “iyi”sini sağlayacağı düşünülmektedir.

39 Daniel Cohen, *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*, çev. Dilek Hattatoğlu, İst. 2009, s. 14.

40 Daniel Cohen, *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*, s. 17.

41 Daniel Cohen, *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*, s. 17.

42 Daniel Cohen, *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*, s. 24.

43 Daniel Cohen, *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*, s. 51.

Daniel Cohen'e göre "ekonomi politikte üç ayrı aşama ayırt edilebilir. İlk aşama kentli seçkinlerin, sanayileşme adına kırsal kesimi sömürüp toplumu çökerttiği merkantilizmdir. Bu aşamada, politikanın ekonomiyi kendi içinde erittiği söylenebilir. İkinci aşama, ekonomik liberalizmdir; bunun çıkış noktası merkantilist düzenlemeleri kaldırıp toplumun piyasa tarafından "yönetilmesini" sağlamaktır. (...) Ekonomik alan politik alanı kendi içinde eritir. (...) Ekonomi politiğin üçüncü aşaması, demokrasilerin ekonomilerinin denetimini yeniden ele geçirmeye çalıştıkları Keynesçiliktir. Keynesçilikte, hükümet, işsizlik sorunu yüzünden, bir kez daha ekonominin düzenlenmesinde merkezi rol oynar."⁴⁴

Küreselleşmeyle İlgili Bazı Tasnifler

Richard Falk, küreselleşmeyi tasnife başlarken negatif küreselleşmeyi dile getiriyor. Ona göre "negatif küreselleşme küresel seviyede iktisadî ve kültürel bütünleşmesinin ters etkileriyle ilgilidir. Bütünleştirici dinamik üzerinde negatif değildir, fakat mevcut dünya düzeni şartlarında bir dizi ters etkilere sahiptir. Bu (ters) etkiler içinde şunlar sıralanabilir: İnsanların acı çekmesine karşı duyarsızlık, çevre istikrarına yeterince önem vermeme, kutuplaşma eğilimleri (ülkeler arasında ve içinde ve bölgeler arasında genişleyen uçurumlar) ve marjinalleşme (ülkelerin, bölgelerin ve etnik azınlıkların gelişme sürecinden neredeyse tamamen dışlanması).

Negatif küreselleşme hükümetlere çok dar bir siyaset sahası bırakan küreselleştirici önceliklere uyma yolunda baskı uyandırarak devleti araç haline de getirir. Devletler irade paylaşımına razı edilirler veya tabi kılırlar ve bu da kamu yararına düzenlemeler yapma dürtüsünü zayıflatır."⁴⁵

Devletin kimlik politikası üzerindeki kontrolünün zayıflaması, aşağıdan veya yukarıdan küreselleşme süreçlerine sebep olur.⁴⁶ Sınırsal otoritenin ulaşım alanının ötesine yerleşen "ve çoğu hükümeti zımnen ortak kılan bir güçler ve meşrulaştırıcı fikirler bütünü" "tepeden küreselleştirme"yi meydana getirir. Ancak bu şekilde anlaşılan küreselleşme hem mahallî seviyede hem de ulus aşırı temelde eleştiri ve direniş yol açmıştır. "Tepe-den küreselleştirme aşırı sağa olan desteğin yeniden dirilmesini kesinlikle

44 Daniel Cohen, *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*, s. 107.

45 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, çev. Ali Çaksu, İst. 2002, s. 93.

46 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 173.

yüreklendirmektedir ve aşırı sağdan kaynaklanan siyasi hareketler ılımlı görüşlerin hâkim olduğu hükümetleri korkutarak onları küresel sermayenin disiplinine uyma derecelerini gözden geçirmeye itebilir.”⁴⁷

Aşağıdan – küreselleşme, yüzlerce sivil girişimde bilgi ve siyasî eylemin bağlandırılmasından oluşan olgular bütünüdür. Aşağıdan küreselleşmenin potansiyel kural koyuculuğu, “şu geniş çapta paylaşılan dünya düzeni değerlerini kavramsallaştırmaktır: şiddetin en aza indirilmesi, iktisadî refahın en yüksek seviyeye çıkarılması, sosyal ve siyasî adaletin en yüksek seviyeye çıkarılması, sosyal ve siyasî adaletin gerçekleştirilmesi ve çevre kalitesinin sağlanması.”⁴⁸

Tepeden küreselleştirme homojen ve birlige eğilimlidir. Aşağıdan küreselleşme ise heterojenlik ve farklılığa, hatta gerilim ve çelişkiye eğilimlidir. “Bu karşıtlık tepeden-aşağıya hiyerarşi politikası ile tabandan-yukarıya katılımcı politika arasındaki temel farka dikkat çeker.”⁴⁹

Aşağıdan küreselleşme, hem piyasa merkezli ve devletçi görüşlere alternatif ideolojik ve siyasi alan sağlar, hem de küreselleşme, yüklenen aşırılık ve çarpıklıklara direniş göstererek tepeden küreselleştirmenin olumsuz özelliklerini dönüştürür.⁵⁰ Aşağıdan küreselleşme, sınırlı çabasıyla küreselleşmenin gerçekleşmesine yol gösterebilir. “Küreselleşme bütünleştirici etkisi açısından geri çevrilemeyecek kadar geniş çapta kabul görmüş ve yerleşmiştir. Son zamanlardaki küresel eğilimler piyasaların karşı çıkılmaz hâkimiyetini ve bütünleşmesini ortaya koymaktadır. Jeffrey Sachs’ın deyişiyle, ‘kapitalizm artık dünya nüfusunun yaklaşık %90’ına yayılmış durumdadır. Çünkü ekonomik büyümenin motoru olarak dünyanın hemen hemen her kısmında serbest ticaret, muteber dövizlere her an çevrilebilir. Millî paralar, yatırıma yönelik yabancı sermaye hareketleri ve özel mülkiyete siyasî bağlılık yoluyla birbirine bağlanmıştır’.”⁵¹

Kültürel Küreselleşme

Küreselleşme, tek bir dünyada yaşadığımız için bütün dünya insanlarını ilgilendirir. İnsanların birbiriyle ilişkileri oranında kültürel etkileşimden de kaçınılamaz. Peter L. Berger’e göre “kültür terimi gelenek-

47 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 177.

48 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 175.

49 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 181.

50 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 186.

51 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 188.

sel toplum bilimsel anlamıyla, sıradan insanların günlük yaşamlarındaki inançları, değerleri ve yaşam tarzları için kullanılmaktadır.

Gelişen bir küresel kültür gerçekten vardır ve gerek kökeni, gerek içeriği açısından gerçekten Amerika ağırlıklıdır. (...) Küreselleşme sahnedeki tek oyun değildir, ama oynanmakta olanların en büyüğüdür ve görünür gelecekte de böyle kalacağı anlaşılmaktadır. (...)

Bugün İngilizce'nin İngiliz değil, Amerikan biçimi, gelişen küresel kültürün Koinesidir (Ortak dilidir). Amerika'nın emperyalist gücünün geleceği ne olursa olsun, ufukta bu dile bir rakip görülmemektedir. Dünyanın dört bir yanında milyonlarca insanın İngilizceyi gittikçe artan bir ölçüde ortak dil kullanması temelde pratik nedenlerden kaynaklanmaktadır.”⁵²

Dünyanın yükselen kültürü “hem elit, hem de popüler araçlarla yayılmaktadır. Elit araçların en önemlisi, her yıl İsviçre'nin dağ sayfiyesi Davos'ta toplanan Dünya Ekonomik zirvesi, (...) “Davos kültürü” iş ve siyaset dünyası liderlerinin uluslararası kültürüdür. Bu kültürün ana lokomotif olan uluslararası iş, aynı zamanda ekonomik küreselleşmenin de lokomotifidir. (...)

Her ülkede iş adamları ve meslek sahipleri arasında çıkmış hırslı gençlerden oluşan küresel bir ağ vardır; yupie internationale denilebilecek bu ağın üyeleri İngilizce'yi kusursuz konuşmakta, iş yerinde ve eğlencede aynı biçimde giyinmekte, aynı biçimde davranmakta ve bir noktaya kadar aynı biçimde düşünmektedirler; umutları da günün birinde zirvelere ulaşmaktır.”⁵³

Batılı aydın küreselleşmesi, yükselen küresel kültürle bazen kaynaşır bazen de çatışır. Bu kültür üzerinde de A.B.D.'nin baskın konumu söz konusudur. Çünkü önemli küreselleşmeciler Amerikalılardır. Yükselen küresel kültürün en görünür biçimde dışa vurma aracı popüler kültürdür. Bu kültürü yayan şirketlerin başında: Adidas, Disney, Mc Donald's ve MTV gelmektedir.

52 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, çev. Ayla Ortaç, İst. 2003, s. 10-11

53 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 11- 12.

Popüler kültür yüzeysel olduğu için geleneksel kültürle bir arada yaşanabilir. Ama “kutsal” ve “kutsal olmayan” arasında bir ayırım yapılmalıdır. “Yükselen küresel kültürün bütün kesimleri, bireyin gelenek ve cemaat karşısındaki bağımsızlığını artırır. (...)

Modernleşme, veri alınagelmiş gelenek ve cemaat otoritesini sarsmakta, dolayısıyla ister istemez bireyi daha çok kendine güvenir hale getirmektedir. Bu bir özgürleşmedir, ama büyük bir biçimde de yaşanabilmektedir. Bir ideoloji olarak ‘bireysellik’ ‘özgürleşmeyi’ meşru kılmakta ve gerekirse yükü hafifletmeye de yardımcı olmaktadır. Her iki durumda da yeni küresel kültür modernleşme süreciyle yapısal bir yakınlık içindedir; hatta bugün dünyanın pek çok köşesinde ikisi özdeşdir. (...) Küresel kültürün tümüyle dışında kalmak küresel ekonominin de neredeyse tümüyle dışında kalmayı gerektiriyor.”⁵⁴

Küreselleşme yerel ve ulusal kimlikleri, kültürleri ve gelenekleri yok edip aynılaştırmaz. “Tam tersine, küreselleşme yerel farklılığın ve çeşitliliğin artmasını, yerel heterojenleşmenin yükselişini de beraberinde getirmektedir. Uygarlıkların, bölgelerin, ulus-devletlerin, devletlerin içindeki halkların, devlet sınırlarını aşan halkların ve yerli halkların kendi tarihlerini, kimliklerini ve geleneklerini yeniden kurmaya ya da yeniden edinmeye itildiği ya da özendirildiği küresel bir eğilimin gelişiminden söz etmek de tam olarak bir çelişki değildir.”⁵⁵

Kültürel küreselleşmeyle ilgili varsayımlardan birinde şu ifadeler yer alıyor: “Kültürel küreselleşmenin her nasılsa kaçınılmaz olduğu ve buna direnmeye ya da karşı çıkmaya çalışanın aptallık ettiği”⁵⁶ Bu varsayımı destekleyen başka bazı varsayımlarda da kültürel küreselleşmenin doğal olarak “iyi” ve “arzu edilir” olduğu ve beraberinde getirdiği değişikliklerin mutlaka kabul edilmesi gerektiği ifade ediliyor.

Bu varsayımlar kozmopolit bir millet için geçerli olabilir. Ancak kimlikli bir millet için asla geçerlilik taşımaz. Dinî ve millî değerlere zıt bir kültür kısıntısı daima o millete zarar getirir.

54 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 17-18.

55 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 57.

56 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 126.

“Herhangi bir dil, kendi ana diliniz olmasa bile, başlı başına yüksek nitelikli bir kültür ürünüdür.”⁵⁷ “Dışarıdan alınan “dil oyunları” özellikleri yerel kültüre geçen zihinsel yapıları da beraberinde getirir.”⁵⁸ Prof.Dr. Oktay Sinanoğlu (1934-2015)’na göre “bir ülkenin eğitim dili anaokulundan itibaren yabancı dile dönüştüğü takdirde bir buçuk nesil sonra o ülke dilini unutuyor ve ondan sonra o ulus tarihten siliniyor.”⁵⁹

Sinanoğlu küreselleşme hakkında da şöyle konuşuyor: “Dünyanın küreselleşip de herkesin kendi dilinden, dininden, kültüründen vazgeçtiği de tamamıyla yalandır. Kimsenin bu manada küreselleştiği yok. Çünkü çok küreselleşirsen, küre olursun, futbol topuna benzersin, gelen giden bir tane çakar yuvarlanır gidersen.

Küreselleşmenin dış ülkelerde bu manaya geldiği de yalandır. Amerika’da istediğin kadar dolaş, küreselleşme lafını bu manada duymazsın. Avrupa’da da “küreselleşme” bize yutturulan manaya gelmez.

Kimsenin bir şeyden vazgeçtiği yok herkes kendi kültürüne, dine daha fazla sarılıyor. Buraya da tersini ötüp duruyorlar. Niye? Çünkü Türkiye’yi tasfiye etmekle meşguller (Endülüs gibi). Millet de hâlâ bu haçlı kafalı, insanlık düşmanı Küresel Kraliyetçilerin gündemindeki batıdan medet umuyor. Yazıklar olsun.”⁶⁰

Berger’in ortaya koyduğu dört ayrı küreselleşme süreci şunlardır:

- 1- Davos kültürü ya da uluslararası iş dünyası kültürü.
- 2- McDünya kültürü ya da küresel popüler kültürdür.
- 3- Uluslararası akademisyenler kulübü ya da dünya aydınlar kültürü.
- 4- Yeni dinsel hareketler ya da popüler din kültürü.

Berger küreselleşme güçleri ile yerli kültür arasındaki kesişmenin sonuçlarına ilişkin olarak dört olasılıklı bir teoloji de getirmiştir.

- 1-Yerel kültürlerin yerine küresel kültürün geçmesi.
- 2-Küresel ve yerel kültürlerin önemli bir birleşme göstermeden bir arada var olması.

57 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 173.

58 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 155.

59 Oktay Sinanoğlu, *Ne Yapmalı?* İst. 2003, s. 83.

60 Oktay Sinanoğlu, *Ne Yapmalı?* s. 80.

3-Evrensel küresel kültür ile özgül yerli kültür arasında sentez oluşturulması.

4-Güçlü bir yerel tepkiyle küresel kültürün reddedilmesi.”⁶¹

Zygmunt Bauman’ın ifadesiyle “bazılarına göre, “küreselleşme” onsuz mutlu olamayacağımız şeydir; bazılarına göre ise, “küreselleşme” mutsuzluğumuzun nedenidir.

Küreselleşme birleştirdiği kadar böler. (...) Bazıları için küreselleşme olarak görülen şey, başkaları için yerelleşme anlamına geliyor; bazıları için yeni bir özgürlüğün emaresi olan şey başkalarının üzerine davetsiz ve kötü bir kader olarak çullanıyor.”⁶²

Bauman’a göre, mekânı giderek bölme, insanları ayırma ve dışlama küreselleşme sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Yeni kabileci ve köktenci eğilimi ile küreselleşen üst kültürün melezeleşmesi de küreselleşmenin bir çocuğudur. Bir şirket, çalışanlarına ve hizmet verdiklerine, kurulduğu yere ait olmayıp, yatırım yapan insanlara aittir.

Bugün zengin ve güçlü seçkinler tabakası genelde, oturdukları yerin nüfusuna göre kozmopolit eğilimlidir; daima aşağı tabakanın kendilerine has bir kültürünün olmasını da isterler. “Elit tabakanın hayatında “burası” ve “orası”, “iç” ve “dış”, “yakın” ve “uzak” ayrımlarının artık pek bir anlamı kalmamıştır. İletişimde zaman sorununun ortadan kalkmasıyla birlikte, uzay ve zaman sınırları, en azından elektronik mesaj hızıyla hareket edebilenler için, sorun olmaktan çıkmıştır.”⁶³

Bilgisayarlar yardımıyla kurulan haberleşme ağı, uzaklık kavramını geçersiz kıldı ve enformasyonu, teoride olduğu kadar pratikte de aynı anda kullanılabilir hale getirdi. “Tekniklerin yansıttığı mekan kökten farklıdır; Tanrı vergisi değil, imal edilmiştir; doğal değil yapaydır; Wetware’le dolaysız ilişkide değil, hardware dolayımıdır; komünalleştirilmemiş, rasyonelleştirilmiştir; yerel değil, ulusaldır.”⁶⁴

61 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 58.

62 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 7- 8.

63 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 20- 21.

64 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 25.

Küreselleşme fikrinden çıkan en derin anlam, dünya meselelerinin belirsiz, kuralsız ve kendi başına buyruk doğasıdır; bir merkezin, bir kontrol masasının, bir yönetim kurulunun, bir idarî büronun yokluğudur.”⁶⁵

Ekonomik Küreselleşme

Küreselleşmenin en büyük etkisi aydınlar arasındaki küreselleşme tartışmasında görülmüştür denilebilir. 1960-1970 arası Japonya’da, ülkedeki şirket yönetim tarzlarının, eskiden kalma hantal bir sistem olduğu düşünüldü; ekonomideki hâkim görüş bu sistemin kaldırılmasının gerektiği şeklindeydi. 1980’lerin başlarında Amerika ekonomisi gerileme sürecine girince, Japon modeline gerek yurt içinde, gerekse yurt dışında olumlu bakılmaya başlandı. Küreselleşmenin başlamasıyla Japonya’nın şansı geri döndü.

“Dünya Bankası / IMF yapısal uyarlama görüşmeleri ve 1960’ta yenilenen karşılıklı güvenlik antlaşmasından 30 yıl sonra Japonya-A.B.D. ilişkilerinin yeniden değerlendirilmesi gibi çeşitli olaylara verilen tepkiler çerçevesinde Japon ekonomik söylemi değişti. (...) Böylece, Japon iktisatçılar ekonomik küreselleşme sorununu ilk kez Japonya ile A.B.D. arasındaki ekonomik sürtüşme ortamında tartışmaya başladılar. (...)

Ekonomik küreselleşme konusundaki tartışma daha sonra piyasanın ve devletin rolü üzerine bir tartışmaya dönüşmüş, toplumsal felsefi sorunları kapsayacak biçimde derinleşmiştir. (...) Japon aydınlarının ekonomik küreselleşme sorununa ilişkin tutumları kabaca şöyle sınıflandırılır: Küreselleşme, bölgeselcilik, milliyetçilik ve yerellik.”⁶⁶⁶⁷ Buradaki küreselleşme, piyasa mekanizmalarındaki kısıtlamaların gevşetilip kaldırılmasıdır. Bölgecilik, piyasa gücünü dengelemek için ulus-devleti aşan bir bölgesel topluluk kavramını savunmaktır. Milliyetçilik, piyasaya karşı ulus devletin korunup güçlenmesini savunmaktır. Yerellik, devletin görevlerinin birçoğunu yerel örgütlenmelere aktarmak, toplumun canlandırılması için adem-i merkezîyetçiliği yaygınlaştırmaktır.⁶⁷

Thomas Friedman, 19. ve 20. yüzyılların küreselleşmesinin, ilk küreselleşme çağından farklı olduğunu ileri sürer. İçinde bulunulan küresel-

65 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 69.

66 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 95.

67 Peter L. Berger ve Samuel P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, s. 95-96.

leşme çağının belirleyici siyasî-ekonomik giysinin “**altın deli gömleği**” olduğunu söyler. Bu gömlek ilk kez 1979’dan itibaren İngiltere’de Margaret Thatcher tarafından dikilmeye ve halka sevdirmeye başladı. 1980’lerde A.B.D.’nin başkanı Ronald Reagan’ın Thatcher’le el ele vermesiyle deli gömleği ve giyim kuralları ciddi bir ağırlık kazanmaya başladı. “Bir ülkenin altın deli gömleğinin içine sığabilmesi için şu altın kuralları benimsemesi ya da bunlara doğru yol almakta olduğunu göstermesi gerekir: Özel sektörü ekonomik büyümenin temel motoru haline getirmek, enflasyon oranını düşük tutmak ve fiyat istikrarını sağlamak, devlet bürokrasisini küçültmek, bütçe fazlası sağlamasa bile olabildiğince dengeli bir bütçe yürütmek, ithal ürünler üzerindeki gümrük tarifelerini kaldırmak veya düşürmek, kotalardan ve yerel tekellerden kurtulmak, devlete ait sanayi kuruluşlarını ve kamu iktisadî teşebbüslerini özelleştirmek, sermaye piyasalarını serbestleştirmek, para birimlerini konvertibl (değiştirilebilir) hale getirmek; ülkedeki sektörleri, hisse senedi ve tahvil piyasalarını doğrudan yabancı mülkiyete ve yatırıma açmak, ülke içindeki rekabeti olabildiğince artırmak, bankacılık ve telekomünikasyon sistemlerini özel mülkiyete ve rekabete açmak, yurttışlara yerel ve yabancı emeklilik fonları ve yatırım fonları arasında seçim yapma fırsatını vermek. Bu parçaların hepsini birbirine eklediğinizde, altın deli gömleğiniz hazırır.”⁶⁸

Bu altın deli gömleğini giyen ülkenin genellikle ekonomisi büyür ve politikası azalır.⁶⁹ “Finansın, teknolojinin ve enformasyonun demokratikleşme süreci aynı zamanda dünyada yeni bir güç kaynağının doğmasına neden oldu. Ben bunlara “elektronik sürü” diyorum. (...) Bunlar ekranlarının başında oturup bütün ticaret işlemlerini internet aracılığıyla yaparlar. Bu sürü giderek artan bir hızla geliyor ve genişliyor. Elektronik sürü altın deli gömleğine bayılır.

Elektronik sürü, ulus-devletler ve altın deli gömleği arasındaki bu etkileşim günümüzdeki küreselleşme sisteminin merkezini oluşturuyor.”⁷⁰

Günümüz dünyasının küresel piyasası birbirlerine ekranlarla ve iletişim ağlarıyla bağlıdır. “Bu günün dünyasında hiçbir ülke elektronik sürü-

68 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, çev. Elif Özsayar, İst. 2010, s. 123.

69 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 126.

70 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 130- 131.

ye bağlanmadan ilerleyemez. (...) Bu sürütiden en büyük fayda sağlamayı öğrenmeyen hiçbir ülke ayakta kalmaz.”⁷¹

Küreselleşme çağında ekonomik büyümenin anahtarı bilgidir. “Eğer ülkenizi dünyanın en iyi beyinlerine ya da en iyi teknolojilerine şu ya da bu biçimde kaptırırsanız, giderek artan bir hızla arkalara düşersiniz. Bu yüzden en açık görüşlü, en yaratıcı ve en büyük çeşitliliğe sahip toplumlar küreselleşme çağında en kolay ayakta kalanlar olacaktır. (...) Açık ülkeler daha fazla beyin çekmekle kalmaz, elektronik sürütünün teknoloji transferinden daha büyük pay alır.”⁷²

Büyük savaşlar büyük güçlerin isteğiyle gerçekleşir. Günümüz küreselleşme “sisteminde büyük güçlerin ilk dürtüsü karışıklıklara bulaşmak. (...) Frenkel ile şöyle bir sonuca vardık: İsrail günümüzde portakal, mücevher ve tekstile dayalı eski ekonomisini geride bırakarak ileri teknolojiye dayalı bir ekonomiye doğru ilerliyordu.”⁷³ (...)

Ekonomik açıdan İsrail bugün Suudi Arabistan’dan daha fazla bir enerji ihracatçısı. Yani yazılım, çip ve buna benzer ileri teknoloji ürünleri ihraç etmekle, günümüzün enformasyon ekonomisinin enerji kaynaklarını ihraç ediyor. İsrail yönetimi Filistinlilere ne yaparsa yapsın, her ülke bu enerjiyi istiyor. (...) İsrail’deki ileri teknoloji yatırımları da ağırlıklı olarak insana ve beyin gücüne yapılıyor, kolayca yıkılabilecek fabrikalara değil. Ayrıca İsrail’in ileri teknoloji ihracatı, gergin ilişkiler içinde olduğu komşularına değil, Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika’daki pazarlara gidiyor. İsrail’deki ileri teknoloji şirketlerinin büyük bölümü İsrail ve Orta Doğu pazarına hiçbir şey satmıyor; bu yüzden bölgedeki politik gelişmeler onlar için bir tehdit oluşturmuyor.”⁷⁴

Günümüz dünyasındaki küreselleşme şu anda demokrasi, insan hakları ve piyasa ekonomisi üzerine kuruludur. Çok uluslu dev şirketlerin çoğunun merkezi A.B.D.’dedir. A.B.D. merkezli olmayanlar da zengin ülkelerin şirketidir. Küreselleşme kötümser bir bakışla yerel kültürlerin yok edilmesi, dünyadaki eşitsizliklerin yayılması ve yoksulların durumunun

71 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 135.

72 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 138- 139.

73 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 261- 262.

74 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 262- 263.

daha da kötüleşmesi olarak düşünülecektir. “Bazılarına göre, küreselleşme, bir avuç kişinin refah yolunda hızla ilerlediği, çoğunluğun ise sefalet ve mutsuzluk içinde yaşamaya mahkûm olduğu bir kazananlar ve kaybedenler dünyası yaratmıştır.”⁷⁵

Küresel finans piyasaları “kanunlarını ve reçetelerini dünyaya dayatıyorlar. Küreselleşme bu piyasaların mantığının hayatının bütün veçhelerinde bir uzantısından başka bir şey değildir. (...) Dünyanın yeni efendilerinin doğrudan yönetmeye ihtiyacı yoktur. Ulusal hükümetler onlar adına işleri yoluna koyma görevini üstlenmişlerdir.”⁷⁶

Küreselleşmenin Kirli Yüzü

Küreselleşme, dünya çapında yeni bir tabakalaşma, yeni bir toplumsal-kültürel hiyerarşi, dünya çapında bir sıralama oluşturmuştur.⁷⁷ Bauman’ın belirttiğine göre en tepedeki 358 küresel milyarderin toplam servetinin, dünya nüfusunun %45’ni oluşturan 2,3 milyar yoksul insanın toplam servetine eşit olduğu belgelenmiştir. Birleşmiş Milletler’in o zamanki “en son İnsanî Gelişme Raporu’nun bulgularını yorumlayan Victor Keegan dünya kaynaklarının mevcut dağılımını yeni bir yol kesip soyma biçimi olarak adlandırıyor. Gerçekten de, küresel servetin yalnızca %22’si, dünya nüfusunun %80’ini oluşturan sözde gelişmekte olan ülkelere aittir. (...) Yoksullara ayrılan küresel gelir payı giderek küçülüyor: 1991’de, dünya nüfusunun %85’i dünya gelirin %15’ini alıyordu. Ama işin tuhafı otuz yıl önce en yoksul ülkelerin %20’sinin küresel servetten aldığı inanılmayacak kadar küçük %2,3’lük pay bugün %1,4’e düşmüştür. (...) Eşitliğin teknolojik temeli olarak kabul edilen küresel iletişim ağı, kesinlikle seçilmiş çok küçük bir grup tarafından kullanılmaktadır.”⁷⁸

Küreselleşme sürecinin ürettiği kazançların ve kayıpların, bloklar, devletler, şirketler, toplumlar ve bireyler arasında adaletli olarak paylaşılmadığını ifade eden Veysel Bozkurt eserinde şunları yazıyor: “Dünyada en

75 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, çev. Osman Akinhay, İst. 2000, s. 27.

76 Zygmund Bauman, *Küreselleşme*, çev. Abdullah Yılmaz, İst. 1999, s. 77.

77 Zygmund Bauman, *Küreselleşme*, s. 81.

78 Zygmund Bauman, *Küreselleşme*, s. 82.

zengin “200” insanın sahip olduğu servetin, 2 milyar insanın sahip olduğu gelirden daha fazla olması dikkat çekicidir.

Dünya Bankası’nın Küresel Ekonomik Görüşler 2000 Raporunda, gelişmekte olan ülkelerde toplam ulusal üretimin 1987-1996 yılları arasında yılda %3’ten fazla artış göstermesine karşın, günde iki Amerikan dolarından daha az kazanarak yaşayan insan sayısı 2,5 milyardan 2.7 milyara yükseldiği ifade edilmektedir. (...)

BM’nin İnsanî Gelişme Raporu’na göre ekonomik küreselleşme süreci zengin ve fakir ülkeler arasındaki farklılığı şiddetlendirmektedir. En fakir ülkeye kıyasla en zengin ülkede kişi başına düşen ortalama gelir 1985 yılında 76 kat fazla iken, bu oran, 1997 yılında 228 kata yükselmiştir. Yine 1997 yılı itibariyle ülkelerin en zengin %20’si uluslararası üretimin %86’sına sahip olurken, en fakir %20 ancak %1’ine sahip olmuştur. En zengin %20 uluslar arası ticaretin %82’ini gerçekleştirirken, en fakir %20 ise ancak %1’ni gerçekleştirmiştir.⁷⁹

Friedman’a göre “günümüz dünya nüfusunun en zengin % 20’lik dilimi dünyadaki toplam enerjinin yüzde 58’ini tüketiyor, en yoksul yüzde 20’lik dilimi ise yüzde 4’ten azını. En zengin yüzde 20 bütün telefon hatlarının yüzde 74’üne sahip, en yoksul yüzde 20 ise yüzde 1,5’ine. A.B.D.’de ve İsviçre’de bin kişi başına 600 telefon hattı düşerken, Çad’da bin kişiye bir telefon hattı düşüyor. En zengin yüzde 20 bütün et ve balığın yüzde 45’ini tüketiyor, en yoksul yüzde 20 ise yüzde 5’ten azını.⁸⁰ (...)

Mısırın başkenti Kahire’de şehir göbeğindeki 13 kilometrelik bir mezarlık alanı olan “ölüler şehri”ndeki lahitlerin içinde 500.000 kişi yaşıyor. Ama Ölüler Şehri, Mısır’ın en yeni kapalı golf kompleksinden en çok 15 kilometre uzaklıkta. (...) 1998’de Mısır’da kişi başı yıllık gelir 1.410 dolardı.”⁸¹

Verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, küreselleşme aşırı zenginlere daha hızlı para kazanma fırsatı vermiştir. Zenginler “en son teknolojiyi, büyük miktarda paraları aşırı bir hızla dünyanın etrafında döndürmek ve giderek daha etkili bir biçimde spekülasyon yapmak için kullanmaktadır.

79 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İst. 2000, s. 38- 39.

80 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 327.

81 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, s. 329.

Bu teknoloji dünyanın yoksul insanların hayatlarını etkilemiyor. Aslında küreselleşme bir paradoks: Çok az sayıda insana çok büyük faydalar sağlarken, dünya nüfusunun üçte ikisini dışarıda bırakıyor.

Serbest ticaret vaadi, kılıfına uydurulmuş bir yalandır; dibe vurmuş çoğun artan sefaleti ve umutsuzluğuyla, hareket halindeki azın yeni özgürlükleri arasındaki bağlantıyı küreselleşmeye maruz kalan topraklardan gelen raporlarda tespit etmek güçtür.”⁸²

Bu ekonomik küreselleşmeye karşı bazı hareketler de bulunmaktadır. Hem Sovyet tarzı sosyalizm, hem de özellikle kültür devri döneminde, Maoizm ekonomik küreselleşmeye karşı çıkmışlardır. Ancak bunlar felaketle sonuçlanmışlardır. Modernleşme adı altında kapitalist yolla piyasaya sarılan Çin görkemli bir başarıya ulaşmıştır.

“Bağlantıyı kesme ve kendi kendine yetme gibi moda fikirler alt üst olmuş durumdadır. Bunun en çarpıcı örneği ise halkını besleyemeyen Kuzey Kore’ye karşılık, Güney Kore’deki kapitalist kardeşinin refah içinde olmasıdır. (...) Uzun süre etkileyici bir kale olarak kalan Castro’nun Küba’sı bile dış yatırımı çekmek ve ekonomisini Pazar güçlerine açmak için standart kapitalist yaklaşıma başvuruyor.”⁸³

Ekonomik küreselleşmeye karşı bazı olumsuz tepkiler de vardır: Kimlikteki dini aşırılıktan veya yerli halk oluştan dolayı modernlik öncesi geleneksel çerçeveyi geçerli ve erdemli saymaktan ya da sermayeyi ülke içinde tutup yabancıları dışarıda bırakmayı savunanların küreselleşmeye karşı olanların tepkisi.

Nükleer santral veya baraj yapımını hedef alan, “topraklarını veya geleneksel hayat tarzlarını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya bulunan insanları ve de bazen, fakirleri desteklemek ya da tabiatı korumak isteyen başka insanları harekete geçiren”⁸⁴ mahallîcilerin tepkisi.

Esas tartışma ekonomik küreselleşmenin geleneksel vatandaşlığın temellerini bütünüyle kaldırmasa da onu aşındırarak azaltması ve “birçok yolla siyasi kimliklerin (özellikle seçkin kimsenin) konumunu değiştirerek

82 ygmund Bauman, *Küreselleşme*, s. 83- 84.

83 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 190.

84 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 191.

halk ile devlet arasındaki toprak bağlarını zayıflatmasıdır. Küreselleşmenin olumsuz yönde etkilediği bazı kimseler şovenistlik yapıyor. Postmodern ruh haliyle bir “dünya vatandaşı”, “Avrupa vatandaşı” veya “netteş” (internet yurttaşı) olmaktan bahsediyorlar. Bu durum, devlet ve bayraklarına bağlı vatandaşları küreselleşmeye karşı direnişe zorluyor, vatanperestlik ve göçmen düşmanlığına yol açıyor. Böylece vatandaşlar arasındaki müsamaha anlayışını zayıflatıyor.⁸⁵

Daniel Cohen’in ifadesiyle küreselleşme hükümetlerin savunmasız hale gelmesine de sebep olabiliyor: “Malî globalleşme sayesinde hükümetler, uluslararası malî piyasalara başvururlar ve açıklıklarını daha kolay finansa edebilirler. Bunu yaparken de dış yatırımcıların karşısında aşama aşama savunmasız hale gelirler.”⁸⁶

Ahlâkî diyalog ve uygulamalarla, dünya düzeni medeniyetler arası bir nitelik kazandıkça, ferdiyetçilik ve vatandaşlık batıda bile önemini yitiriyor. Bu ortamda bir küresel demokrasi fikri belirmeye başlıyor.

“Küresel demokrasi, 1945’in devlet yanlısı dünyasında neredeyse arızî bir öge olan demokratik tohumdan zamanla saf devletçi bir BM’ye meydan okuyan küresel sivil toplumun gelişen ideolojisi olarak, çeşitli biçimlerde kendini göstermiştir.

Küresel demokrasi arayışı bütün dünyadaki ulus aşırı vatandaş gruplarının katılımcı aktivizminden, halklar ve hükümetler arasında çatışma ve işbirliği zeminleri olarak hizmet veren BM himayesindeki küresel konferanslara kadar uzanan birçok şekil almaktadır. (...)

Küresel demokrasi üzerindeki bu yoğunlaşma hemen hemen tamamen gelecekte gerçekleştirilecek bir proje olarak kalır. (...) Küresel demokrasi ümidi, dünya halkları için insanî yönetim arayışına kendilerini adayınların ana gayesi olmayı sürdürmektedir.”⁸⁷

Günümüz dünyasındaki siyasî ve sosyal olaylar, yapılan zulüm ve haksızlıklar savaşlardaki vahşetler karşısında, BM’nin seyirci kalıp hiçbir ses çıkarmayı, “küresel demokrasi” fikrinin bir aldatmaca olarak kullanıldığını kanıtıyor.

85 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 204- 205.

86 Daniel Cohen, *Dünyanın Zenginliği, Ulusların Fakirliği*, s. 111.

87 Richard Falk, *Yırtıcı Küreselleşme*, s. 240.

Bütün insanlar tek bir dünyada yaşadıkları için son zamanlarda küreselleşme konusunda düşünürler birbirine tamamen zıt fikirler ortaya koymuşlardır. Anthony Giddens, bu düşünürleri iki sınıfa ayırıyor: 1- Şüpheciler, 2- Radikaller.

1- Şüpheciler: Küreselleşme konusunda yapılan lafların hepsi kuru gürültüden ibarettir. Şüpheciler daha siyasal solda, özellikle de eski solda kümeleniyorlar. Ekonomik hayat hâlâ hükümetlerin denetimleri altında tutulmaktadır, refah devleti de varlığını sürdürmektedir. Şüphecilere göre, küreselleşme kavramı, “refah sistemlerini ortadan kaldırmak ve devlet harcamalarında kısıntı yapmak isteyen serbest piyasacıların ortaya attığı bir ideoloji, gördüklerimiz ise olsa olsa yüzyıl önceki dünyanın bir tek varından ibarettir.”⁸⁸

2- Radikaller: Bunlar, küreselleşmenin tam manasıyla gerçek olduğunu iddia etmekle beraber, sonuçlarının istisnasız her yerde hissedileceğini de dile getiriyorlar. “Global çarşı 1960’lı ve 1970’li yıllara kıyasla bile çok daha gelişkin durumda ve ulusal sınırları yıkıp geçiyor. (...) Siyasî liderlere artık hiç kimsenin fazla saygı duymaması ya da söyleyecekleri şeylere aldırılmaması şaşkıncı değil. Ulusal-devlet çağı sona erdi.”⁸⁹

Elektronik gücün hâkim olduğu yeni küresel ekonomide bankalar ve büyük şirketlerin yanında milyonlarca bireysel yatırımcı, “büyük sermayeyi tek bir tuşu tıklayarak dünyanın bir ucundan öbür ucuna aktarabiliyorlar. Ve bu hareketleriyle, (...) kaya gibi sağlam görünen ekonomilerin tüm istikrarını bozabiliyorlar. (...) Oysa şimdilerde, küresel döviz pozlarında her gün bir trilyon dolardan çok daha fazlası alınıp satılıyor ve el değiştiriyor. Bırakın uzak geçmişi, 1980’lerin sonlarıyla kıyaslandığında bile muazzam bir artış var ortada.”⁹⁰

Giddens’a göre gerek septikler ve gerek radikaller küreselleşme olayına hemen hemen yalnızca ekonomik açıdan bakıyorlar. Bu yanlış bir bakış açısıdır. “Küreselleşme ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve

88 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, çev. Osman Akınhay, İst. 2000, s. 21.

89 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 21.

90 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 22.

kültürel boyutlu bir olgu. Her şeyden önce, iletişim sistemindeki geçmişî ancak 1960'lara kadar götürebilecek olan tüm gelişmelerden etkileniyor.

İlk ticari uydu ancak 1969'da uzaya fırlatılmıştı. Şimdi dünyanın her tarafında, muazzam miktarlarda bilgi taşıyan bu tür 200'den fazla uydu bulunuyor. Tarihte ilk defa dünyanın bir yanıyla öbür yanı arasında anında iletişim kurma olanağı var. (...) 1950'lerin sonlarına kadar Atlantik'i ya da Pasifik'i tamamen geçen tek bir kablo bile yoktu. İlki de 100'den daha az ses yolu taşıyordu. Bugünkü kabloların sayısı bir milyonu aşıyor."⁹¹

Küreselleşme sadece finans düzeniyle ilgili büyük sistemleri ilgilendiren bir şey olmayıp aile içi değerleri de ilgilendiriyor. O zaman küreselleşme uzaklarla ilgili bir olgu olmayıp hayatın mahrem ve kişisel yönleri ile de ilgilidir.⁹²

İslâm Âleminde Küreselleşme

Küreselleşme çağında Müslümanların durumuna bir göz atacak olursak onların da kısmen de olsa bu olgudan pay aldıklarını görürüz. "Müslümanlarla Yahudilerin İspanya'dan kovulmasından beş asır sonra, Avrupa yeniden İslâm toprağı haline gelmektedir. (...) Kimisi yoksulluktan, kimisi baskılardan kaçıp çocukları için daha iyi bir gelecek kurmak umuduyla Asya'dan, Afrika'dan ve Orta-Doğu'dan önü alınmayan kabileler halinde yollara düşen göçmen yığınları-hayatlarına mal olması pahasına- Cebelitarık'ın azgın dalgalarını aşmış Rio Grande sahilinde Avrupa'ya adımını atıyorlar."⁹³

Bu arada, Türkiye'nin yüzyılın başında, en hızlı büyüyen Avrupa ekonomilerden birine sahip olduğunu unutmamak gerekir.⁹⁴

Avrupa Birliği'nde yer alan devlette, topraklar, halklar ve kimlikler devletin tekelinden çıkmaktadır. Ulus-devletin, sakinlerinin üzerindeki denetimi azalmıştır. Avrupa Birliği'nin "ekonomiye düzen veren kurumları-bilhassa da tek bir Merkez Bankası, tek bir Ortak Pazar, Ortak gümrük tarifleri ve ortak para birimi (avro), ulusal devletlerin kendi sınırları içerisindeki ekonomik yönetim gücünü ciddi ölçüde sınırlamaktadır. Bütçe

91 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 23.

92 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 24.

93 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, çev. Zehra Savan, İst. 2004, s. 1.

94 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 2.

harcaması, parasal politikalar, kur değerlendirmeleri ve malî politikalar ulus-devletlerin tekelinden çıkmışlardır.”⁹⁵96 Askeri güç NATO sebebiyle ortak bir komuta altında toplanmaktadır.

“Küresel Ümmet” olgusu, ulus aşırı bir ağıdır. Peygamber Efendimiz’in bizzat seyyar ticaretle uğraşması, sermaye düzenini ve serbest ticareti teşvik etmiştir. İslâm dininin zengin Müslümanlara, ömürlerinde en az bir kere hac ibadetini farz kılması, Mekke ve Medine’yi ziyaret için Müslümanları ulus aşırı bağlarla bütünleştirmiştir. Modern ulaşım vasıtalarının bulunmasından önce, hayvan sırtında ulaşım yapıldığı dönemlerde, hac yolları, Asya, Avrupa ve Afrika çapında yoğun bir Müslüman tacir diasporası ve hacı cemaati ağı örmüştür. Müslüman hacılar, (...) maddî ihtiyaçların temini, bir yandan da hac ibadetinin maliyetini karşılamak üzere hac ağlarının kavşak noktalarında ticarî mal alım satımı yapmışlardır. (...) Ticaretle din hiçbir zaman birbirinden yalıtık olmamıştır.”⁹⁶

Atatürk’ün 1924’te birleşik ümmetin sembolü olan Halifeliği kaldırmasıyla “birçok siyasî aktör, Müslüman toplumların rızasını alabilecek, modern, seküler ulus-devletler kurmaya odaklanmıştır. Ancak ulus aşırı devlet teşekkülleri hâlâ mevcuttur. Örneğin Suudîlerin kurduğu İslâm Konferansı Örgütü (OIC=Organization of the Islamic Conference) hepsi de Müslümanların menfaatlerini öne çıkartmayı, ihtiyacı olanlara yardım sağlamayı ve Müslümanların eğitim seviyelerini yükseltmeyi hedef edinmiş 52 üye devleti bünyesinde barındırmaktadır.”⁹⁷

20.yüzyılın ilk yarısında Muhammet İkbâl, Mevdudî, Seyit Kutup gibi birçok Müslüman düşünür, *küresel ümmet* bünyesinde İslâm’ın siyasal bütünleşmesini savunmuşlardır. Müslüman Kardeşler teşkilatının teorisini ve önemli öncülerinden biri olan Seyit Kutup şöyle demektedir: “İslâm kanunlarının hüküm sürdüğü her yer, Müslüman memleketidir ve bizim inancımıza göre, ayrı ayrı ülkelerdeki bütün Müslüman Kardeşler, ideoloji ve inanç temelinde bize bağlıdır. (...) Kardeş sayılana milliyeti sorulmaz.”⁹⁸

95 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 112.

96 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 119.

97 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 121.

98 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 121.

Nakşibendî, Ticanî, Mürîdî gibi tarikatler ve devlet cemaati, Tebliğ Cemaati gibi örgütler İslâmî bağların küreselleşmesi için faaliyet göstermektedirler. Bu açıdan küreselleşme, “yeni küresel ulaşım ve iletişim alt yapısı içinde ulus aşırı İslâmî ağların görülmesini kolaylaştırmaktadır. Müslüman kozmopolitin bakışıyla Avrupa, İslâmî ağların ve diaspora cemaatlerinin yayılması için yeni bir cepheden ibarettir. (...)

Çağımızda hayat bulmuş olan etkin küresel iletişim sistemleri, İslâm’ın küreselleşmesi ufkunu tarihte ilk kez olanaklı hale getirmiştir.”⁹⁹

Müslüman cemaatlerin Batılı ülkelerdeki nüfusunun artması onları korkutuyor. “Avrupa Birliği’nin Türkiye’yi kendi bünyesine dâhil etmekte gösterdiği bariz isteksizlik, Müslümanlarla batı arasında süregelen bu gibi gerilimleri anımsatan hususlardan sadece bir tanesidir.”¹⁰⁰ (...)

Birleşik Avrupa, Ortodoksluk, Katoliklik ve Protestanlık gibi üç ayrı kiliseyi ve hatta Yahudiliği de kendinden kabul ederken İslâm Dini’ne asla bu gözle bakmamıştır. Bu tutumu, Haçlı savaşlarından, Endülüs’ten ve Osmanlı’dan beri de değişmemiştir. “70 yıllık sekülerlik tecrübesine, Batısıyla daha yakın ekonomik ve siyasal bağlantılar kurabilmek için onca çaba sarf etmiş olmasına rağmen, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne hâlâ alınmaması da bunun açık bir örneğidir.”¹⁰¹

İsrail’in kayıtsız şartsız destekçisi A.B.D., “daha 1880’li yıllarda, Filistin’de ulusal bir Yahudi Yurdu yaratma talebiyle, Osmanlı İmparatorluğu’nun kapısını çalmıştır. (...)

Bir Müslüman yazara göre: Siyonistin varlığı, batının, A.B.D.’nin tam desteğiyle Orta Doğu’nun kalbine saptığı bir bıçaktır. Siyasal Siyonizm’in, Kutsal Kitab’ı belli bir amaca yönelik ideolojik bir araç olarak kullandığı bir sır değildir.”¹⁰²

İran devriminin başlangıcında bir kesim, bunun A.B.D.’nin bir tezgâhi olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da, Müslüman toplumları bölmek için tarikatçılığı İsrail’in el altından desteklediği şeklinde yorumlamışlardır.

99 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 122.

100 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 149.

101 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 153.

102 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 154-155.

İslâm'da siyaset eskiden beri vardır. “9.yüzyılda Hariciler siyasal tepkilere dayanan ilk İslâmî muhalefet hareketlerinin temsilcileri olmuşlardır; son iki yüzyılda Vahhabiler (Hicaz), Sanusiler (Libya) ve Mehdiyeler (Sudan) topraklarını emperyalist işgalcilere karşı savaşmışlardır.”¹⁰³

Modernleşmeyi batıyla özdeş tutan fundamentalist hareketler 20.yüzyılın başındaki İslâm reformcularıyla tezat teşkil ediyor. Rifah el-Tahavî, Muhammed Abduh (1849-1905) ve Şeyh Ali Abdürrezzak gibi bilginler modern kültüre açık olmayı onaylamışlardır. Reformcularla taban tabana zıt olan “Mısırlı Müslüman Kardeşler, İslâm’ı, Batı karşıtı bir ideolojiye dönüştüren ilk fundamentalist gruplardandır. Bu grubun bilginleri özellikle de Halifelik sisteminin 1924’te kaldırılmasından sonra, Batı’ya bir tehlike olarak görmüşler, Batı kültürünü de seküler, maddî ve emperyalist olmakla itham etmişlerdir. Buna karşılık Müslüman Kardeşler, Batı’nın teknolojik başarılarını reddetmemiştir. Başka bir deyişle, grubun Batı’ya karşı yaklaşımı, faydacı ve seçici bir yaklaşımdı. Müslüman kardeşlerin, kurucusu olan Hasan el-Benna (1906-1949), siyasal mesajını genel kavramlara dayandırmış ve hiçbir zaman sert ve sistematik bir doktrin oluşturmaya çalışmamıştır.”¹⁰⁴

Hasan el-Benna’ya göre, İslâm’ın büyüklüğünü ortaya koymak, emir ve yasaklarını kabul edip mesajını yaymak her Müslüman’ın görevidir. Maneviyattan yoksun, özü itibarı ile yetersiz bir medeniyete mensup olan Batı, İslâm’ın evrensel mesajı için daima bir tehdittir.

Müslüman Kardeşler gruplarının temel inançları şöyle sıralanıyor:

“-Birleşmiş Milletler, modern zamanların ateizminin ürünüdür. Ve sadece ateist güçlerin çıkarlarına hizmet etmektedir.

-İnsan hakları, dünya barışı, özgürlük, kardeşlik ve eşitlik gibi modern sloganlar saf insanları kandırmak için kullanılan boş sözlerdir.

-Bütün uluslar baskı altındadır ve kurtuluş yolları İslâm’dır.

-Yahudiler, dünyanın dört bir yanındaki karar merkezleri üzerindeki nüfuzlarını kullanarak gündeme sokmuş oldukları sinsi planlara sahiptir.

103 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 162.

104 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 164-165.

-Uluslararası kapitalizm, ulusları inançlarından yoksun bırakmayı ve onların kaynaklarını sömürmeyi amaçlayan yeni bir örtülü işgal türüdür.”¹⁰⁵

Küreselleşme çağında, İslâm âlemiyle “Batı’nın bir arada yaşayabilmesi için, dünya çapındaki siyasal ve ekonomik sistemlerin biçim ve içeriğine ilişkin ortak bir zemin bulunması zarurîdir. (...) Demokrasi ve insan hakları değerleri dünya çapında ısrarla öne çıkartılmalıdır. (...)

Demokrasi, küresel çok kültürlü bir arada varoluş için zarurî bir unsurdur. (...) İslâm dünyası, dini siyasileştirme eğilimini tersine çevirmeye çalışmalıdır. Batı da buna mukabil, İslâm dünyasına yönelik, özellikle de dayatmacılık ve ikiyüzlülük unsurlarını içeren politikalarına çeki düzen vermelidir.”¹⁰⁶

Türkiye’de Küreselleşme:

Toplumlar arasındaki karşılıklı iletişimin gittikçe artması, siyaseti hem küresel güçlerin baskısına karşı hem de yerel baskılara karşı zayıflattığı için siyaseti sadece ulusal bağlamda düşünmek artık zorlaşıyor. “Modern çağın ulusal devlet, ulusal kimlik ve ulusal ekonomi gibi siyasal kavramları toplumsal ve siyasal değişimin analizinde açıklayıcı olmak özelliklerini yitirmektedir. (...)

Bu anlamda, Türkiye bir istisna oluşturmayıp, tam tersine, son on yıl içinde çok hızlı bir toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal değişim geçirmiş ve bu değişim toplumsal yaşamın her alanında kendini göstermiştir.”¹⁰⁷

Bu değişim, İslâmî yükselişte, küreselleşme süreçlerinin Türkiye siyasetinde, ekonomisinde ve kültürel dünyasında kendini göstermiştir. 1980’lerden sonra Türkiye toplumunda önemli bir değişimin yaşandığı herkesçe bilinmektedir.

Türkiye’de “liberal sağcı” görüşte olanlar küreselleşmeyi her derde deva olan bir reçete mertebesine yükseltirken; İslâmcılar, Türkçüler, solcular bunu bir moda, A.B.D’nin veya Siyonistlerin, gelişmekte olan

105 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 166.

106 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s.168- 169.

107 Peter L. Berger, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*. Çeviren Ayla Ortaç, İst. 2003, s. 303.

ülkeleri sömürmek için ortaya attıkları bir tuzak olduğunu savunurlar.¹⁰⁸

Ayakta kalmak isteyen bir ülke veya bir şirket rekabete yenik düşmemek için ekonomik hedeflerini küresel rekabete göre ayarlamak zorundadır.

Küreselleşme olgusu ekonomik, politik ve kültürel bir husus olsa da coğrafi bir durum olduğu da inkâr edilemez. Bu nedenle İspanyol denizci Kristof Kolomb'un 1492'de Amerika kıtasını keşfetmesi küreselleşme sürecinde önemli bir yer işgal eder. "Kolomb İspanya'dan aldığı çok küçük bir maddî destekle 6 Eylül 1492'de meçhule açılmış ve 12 Ekim 1492 günü gözetleme direğindeki tayfanın "kara göründü" çılgılığıyla hedefe varmıştı."¹⁰⁹ Bilim adamı Prof.Dr. Fuat Sezgin, Amerika kıtasını Kolomb'dan önce Müslümanların keşfettiğini ortaya koymuştur.

Küreselleşmenin emperyalizmden farkını ayırt etmek gerekiyor. Emperyalizm, küreselleşmeyi kendine maske veya kalkan yapmış olarak ilerliyor. Bu hususta ulus aşırı şirketleri kullanıyor. Fiilî bir zorbalığa da yönelmiyor.

Silahlı kuvvetlerden başlamak üzere, askerî teknolojide, sivil mühendislikte batılı kurallar benimsenmeye başlıyor. Böylece batılı kuralların yayılması küreselleşme sürecinin Osmanlı Devleti'ni de etkisi altına almaya başlaması oluyor.

Yavuz Sultan Selim (1470-1520)'in üstlendiği halifelikten, II. Abdülhamit (1842-1918)'e kadar hiç de yararlanılmıyor. Papa'nın Katolik Hıristiyanlar üzerindeki nüfuzuna benzer otorite, İslâm dünyasında oluşturulmuyor. Devletin resmi tarikatı olan Bektaşilik bile yozlaşıyor ve II. Mahmut (1785-1839) tarafından kapatılıyor. Bektaşiliğe ait tüm kuruluşlar ve tekkeler, şeriat âlimlerinin fetvaları gereği II. Mahmut tarafından Nakşibendîlere veriliyor.¹¹⁰

Osmanlı Devleti'nde ilk yenilenme girişimini başlatan Genç Osman (1604-1622)'in, başka bir yenilikçi olarak bilinen III. Selim (1761-1807)'in öldürülüşleri, Patrona Halil ve Kabakçı Mustafa ayaklanmaları küreselleşmeye karşı davranışlar olarak kabul edilebilir. "On sekiz yaşında

108 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, İst. 1998, s. 13.

109 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 109.

110 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 198.

şehit olduğu için *Genç* denilen İkinci Osman, 4 sene 2 ay 21 gün saltanat sürmüştür.”¹¹¹¹¹² Sultan Genç Osman “Arapça, Acemce, Latince, Yunanca ve İtalyanca gibi Şark ve Garb dillerini klasiklerinden tercüme yapabilecek kadar güzel öğrenmiş ve bilhassa çok kuvvetli bir edebî, tarihî, coğrafi ve riyazî tahsil görmüştür.”¹¹²

Üçüncü Selim, teceddüt (yenilikçi) tarihimizdeki Osmanlı Padişahlarının en büyüklerinden biri sayılabilir. Yeniçeri Ocağı’nın askerlik disiplininin çıktığını gören III. Selim, “Nizam-ı Cedid” ordusunu kurmuştur.¹¹³ Devletin en tepesinde başlayan bu yenilenme hareketleri kötüye gidişi önlemeye yetmeyince, Batı ekonomik ve politik nüfuzuyla, “borçlandırmayla, sultanı, hükümeti yönlendiren büyükelçileriyle etkin bir biçimde devreye girdiğinde, (...) Türkiye’nin bağımsız olarak batılılaşma yani başka bir deyişle çağdaşlaşma girişimlerini baltalayan geçici hareket, Batı’nın Türkiye’nin bağımsızlığını elinden almaya yönelik politikalarına destek vermekte, emperyalist ve Hıristiyan Batı’yla el ele vermekte asla kararsızlık çekmemiştir.”¹¹⁴

Osmanlı devleti “1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’na kadar hiçbir (Hıristiyan) Avrupa devletini hukuken kendisine eşit olarak kabul etmemiştir. Bu, sadece bir büyüklük kuruntusu ve sözde kalan bir eşitsizlik değildir. Bütün (Hıristiyan) Avrupa devletlerinin İstanbul’da devamlı olarak elçi bulundurmasına karşılık, İmparatorluk; Avrupa devletleriyle olan pek istisnai temasları için çoğunlukla çavuş rütbesinde olan basit bir haberci göndermekle yetinmektedir. Yeni elçiler kabul etmekte fakat bu elçilerin temsil ettikleri devletleri hukuken kendisine eşit görmediği için, bu devletler nezdinde elçi göndermeye tenezzül etmemektedir. İmparatorluk o tarihlerde o derece kuvvetliydi ki devletlerle antlaşmaları Osmanlılar tek taraflı olarak yazıyor ve karşı tarafa tercümesini okumak fırsatı verilmeden imza ettiriliyordu. Yani karşı taraf neyi imzaladığını ve ne gibi taahhütler altına girdiğini ancak imzayı attıktan sonra öğrenebiliyordu. Avrupalı tarihçi Hammer 1606’da Zivatoruk Antlaşması metninin

111 Paul Wittek, *Batı Dillerinden Osmanlı Tarihleri*, çev. Güzin Yalter, İst. 1938, s. 265.

112 İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, cilt 3, İst. 1972, s. 273.

113 İsmail Hami Danişment, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, cilt 4, s. 72.

114 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 199.

Avusturya müzakerelerine tercümesini okumak imkânını verdikten sonra imzalatırılmış olmasını Osmanlıların ilk defa tatbika başladıkları bir usul olarak anlatmaktadır.”¹¹⁵¹¹⁶

Yabancı ülkelerle yapılan antlaşma metnini, yabancıların da okuyarak imzalaması ilkin 1606’da yapılan Zitvatoruk Antlaşması’nda vuku bulmuştur. 1774 Küçük Kaynarca Antlaşması’nda Hıristiyan Avrupa devletleri hukuken denk kabul edilmiştir. Bu antlaşma zirveden inışı göstermektedir. 1838’de kabul edilen Baltalimanı Ticaret Sözleşmesi, Osmanlı’nın zirveden sıfırın altına düşüşünü gösterir.

Reformların hedeflediği amaç Hıristiyanları imtiyazlı hale getirmektir. “İmparatorluğun en uzak köşelerinde bile yüzlerce konsolosluk açılması, bunların durumunu güçlendirmiştir. Ticarî ilişkilerimizin çok sınırlı olduğu A.B.D. dahi, 1831-1911 yılları arasında 50’ye yakın konsolosluk açmıştır. (...) A.B.D., 1887’de Sivas’ta bir konsolosluk açmak için başvurmuştur. Hariciye cevap vermiştir ki, Sivas’ta Amerikalı olarak ancak bir-iki rahip vardır. Ayrıca, burada Amerikalıların ticari ilişkileri de yoktur. (...) Amerikan sefirinin ısrarı üzerine konsolosluk kurulmuştur.”¹¹⁶¹¹⁷

Bu tarihlerde “batılılaşma” olarak savunulmaya çalışılan husus gerçekten bir “sömürgeleşme” idi. Tanzimat, 1839’da milletin boynuna geçirilen bir kementtir. İlk borç para 1852’de, batılılaşmış, açık fikirli Ali Paşa tarafından, Sultan ve Sadrazamdan habersiz, Devlet-i Ali Osman’ı kurtarmak için alınmış olan 50 milyon franktır. “Osmanlı borç almamak için direnmiş, Batılılar borç vermek için bastırmıştır. (...) Nitekim 1850’lerde Osmanlı Devleti’ne adeta yalvarılarak verilen bu borçlar 1880’lerde devletin malî kontrolünün yabancı ülkelerin eline geçmesine sebep olmuştur.”¹¹⁷

Osmanlı Devleti’nin XVIII. yüzyıldan başlayarak gerçekleştirmeye çalıştığı yenileşme ve reform hareketleri, bir küreselleşmeyle karşılaştı. İlk kendi iradesiyle batılı kural, teknik ve yöntemleri benimsedi. Fakat sonraları bağımsız iradesini koruyamadı ve batının ağına düştü. “Batı kendi normlarını ihraç ederken o dönemin ölçütleri içinde bir küreselleşme

115 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 201.

116 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 206.

117 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 109.

eylemi de yapmış oluyordu. (...) Batı'nın yönlendirmesi, dayatması, denetlemesi, kapitalizm ihracı altında gerçekleşen “batılılaşma” aynı zamanda dönemin özellikleriyle sınırlı bir “küreselleşme” veya yerine göre “yarı sömürgeleştirme” anlamına geliyordu. Kısacası Osmanlı Devleti'nin yaşadığı batılılaşma süreci özünde küreselleşmenin “yarı-sömürgeleştirme” sürümüydü.”¹¹⁸

Küreselleşmenin olumlu eleştirileri

Küreselleşmenin olumlu ve olumsuz eleştirileri yapılmıştır ve yapılmaya da devam edecektir. Küreselleşmenin yararları ekonomik büyüme, dış ticaret ve ekonomik canlanma, rekabetin ve çok uluslu şirketlerin güçlenmesi şeklinde dile getirilebilmektedir. “Küreselleşmeyi kapitalizmin yayılmacılığına indirgeyen, emperyalizmle bir tutan, masonların ve Siyonistlerin tuzağı sayan, ulusallığın tasfiyesi gibi gören veya gösteren tavır alışlar yanlış veya yanıltıcıdır. (...)

Küreselleşmeyi batı karşısında teslimiyetçilikmiş, ulusallığı boşlama, ulusal devleti tasfiyecilikmiş gibi gören ve gösteren; “çok-kültürcülük” diye fiilen çok parçalara ayrılmanın, parçalanmanın bilerek veya gafletle telkinini yapan “mozaik-aydınlr”ın küreselleşmeciliği saptıran tavır alışları da bir o kadar yanlış ve yanıltıcıdır.”¹¹⁹

Küreselleşmiş “bir dünya, her yerin Pazar, her şeyin Pazar için var ve de herkesin pazarda olduğu bir dünya olacaktır.”¹²⁰ Günümüz dünyası böyle bir Pazar yeri olduğu için “Türkiye'nin dünyaya açılması, küreselleşmeye ayak uydurması sadece ithalat ve ihracatta değil, sadece teknoloji transferleriyle değil, eğitim ve kültürle de olmalı. Türkiye'nin en çok ihtiyacı olduğu şey uluslararası bilince sahip insan gücüdür.”¹²¹ Ancak eğitim ve kültür transferi millî ve dinî değerlerimize ters olmamalıdır.

“Küreselleşme yeni fırsatlar, yeni imkânlar ve yeni nüfuz alanları meydana getirme imkânı sunan eşsiz bir olgudur. (...) Söz pazarından konuşulabilecek söz, mal pazarından satılabilecek mal, fikir pazarından

118 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 212.

119 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 305.

120 Kadir Cangızbay, *Globalleşme ve Kamusal Alan (Küreselleşme Sivil Toplum ve İslâm, Derleyenler, E.Fuat Keyman ve Arkadaşları*, Ank. 1998 (içinde) s. 167.

121 Nazım Güvenç, *Küreselleşme ve Türkiye*, s. 298.

ise ileri sürülecek fikir olması halinde yararlanmak mümkündür. (...) Küreselleşmeyi kullanmak ve ondan yararlanmak mümkünken onu “öcü” ilan etmenin bir anlamı da yoktur. Bunun yolu da millî menfaatleri maksimum kılacak değerleri ihtiva eden stratejilere sahip olmaktan geçer.¹²²(...)

Geçmişe sığınmak ya da sürekli olup bitmiş olaylara vurgu yapmak gelecekle ilgili projeksiyonu olmayanların işidir. (...) Yaşayan köpek ölmüş aslandan daha iyidir. (...) Geçmişini unutmadan bugünü en mükemmel biçimde geleceğe yönelik olarak değerlendirmek esas olmalıdır. Geçmiş için bugünü feda etmek –zaman harcamak- yerine, gelecek için bugün rahata kıymak çok daha anlamlıdır.”¹²³

Bu fikir, geçmişe önem vermemek anlamında kullanılmışsa hakikate muhalif bir durumdur. Çünkü insan geçmişini yüklenmeden geleceğe adım atamaz. İslâm dininin koyduğu değerlere “geçmiş” gözüyle bakmak neslin geleceğini dinamitlemek demektir.

Friedman’a göre, “küreselleşmeyi tersine çevirmek çok zordur, çünkü arkasında hem daha iyi yaşam standartlarına yönelik olağanüstü güçlü insanî özlemler, hem de bizi istesek de istemesek de, birbirimizle her gün biraz daha bütünleştiren güçlü teknolojiler var.”¹²⁴

İşlerin yolunda gitmesi durumunda küreselleşmenin faydası, üçüncü dünya için görülebilir. “Küreselleşme, üçüncü dünyanın emekleme sürecindeki demokrasilerine arka çıkmak suretiyle, dünya çapında varlıkları hissedilen sosyal sıkıntılara pekâlâ çözüm olabilir.”¹²⁵

Küreselleşmenin olumsuz eleştirileri

Küreselleşmenin olumlu eleştirilerinin yanında bir de olumsuz eleştirileri söz konusudur. Bu eleştirileri şöyle dile getirmek mümkündür: “Küresel dünyada kimliklerin kimliksizlikle, millî kültürün çok kültürlülükle, millî devletlerin küresel devletle yer değiştireceği iddia edilmektedir. Bu anlamda milliyetçiliğe, millî kültüre, millî devlete ve

122 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, İst. 2005, s. 143.

123 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 160.

124 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Geleceği*, çev. Elif Özsayar, İst. 2010, s. 410.

125 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 141.

millî kimliğe karşı başlatılan karalama ve kirletme kampanyaları giderek hız kazanmaktadır.¹²⁶(...)

Küresel güçler son kullanım tarihi henüz geçmemiş yerlilerle ilgilenirler. Yeteri kadar yabancılaştırılmış yerliler için de artı bir ücret ödemezler.”¹²⁷

Küreselleşmede, coğrafya sorun olmaktan çıkınca, yani mesafe ortadan kalkınca millî, yerli ve yerel her şey sona erme durumuna düşmüştür. Birey küreselleşince küresel otoritenin emrine hazır hale gelmiş demektir.

Kimlik, toplum içindeki kültürel ve ekonomik ilişkilerle geçmişin hal ve vaziyetinden ortaya çıkar. Her birey geçmişin bir özetidir. “Kimlik; biyolojik, sosyolojik, tarihî ve kültürel bir olgu olup farklılık esasına dayanır.¹²⁸ (...) Homojen güçler yeni bir yaşam tarzı, kavram simgeleyen yeni ürünler ve yeni bir kimliksizliği öneren kimlik pazarlamaktadırlar. (...) Kimlik keyfe göre giyilen, siparişle üretilen ya da emanetle elde edilen bir üniforma değildir. Kimlik, terzisi Tanrı, kumaşı kan, ölçüsü tarih olan bir giysidir ki ruhun somutlaşmasıyla var olur.”¹²⁹

Küreselliğe patronluk yapan şirketler, milletleri millet yapan sağlam dokuları gevşetmekte, millî refleksleri etkisizleştirip idealleri değersizleştirerek üstü örtük tahribat yapmaktadır. “Günümüzde İnternet sayesinde bütün dünyanın Amerikalılar gibi düşünmeye, konuşmaya ve davranmaya başlaması herhalde rastlantı değildir. Küresel zorbalara kendi değerlerini tarih üstü, millet üstü, modernlik ötesi, uygarlık projesi gibi evrensel değerler olarak kendilerinden daha az gelişmiş zihinlerde yeniden inşa etmektedir.”¹³⁰

Küresel şirketler için hiçbir millî değere, yerliye, dine, dile ve geleneğe bağlı olmamak ideal bir durumdur. “Çünkü her anlamda millî, ahlâkî, tarihî, dinî, ideolojik bağlılık insanların istenildiği gibi kullanılmasını büyük ölçüde engeller. Millî, dinî ve tarihî prangalar kırılmadan bireyler ve guruplar küresel çıkarların aparatları haline getirilemezler. (...) Din,

126 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 13-14.

127 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 25.

128 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 28.

129 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 30.

130 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 32.

ideoloji, tarih ve yaşam doğanın ve kaynakların küresel şirketlerin çalgınca istismarına izin vermez.”¹³¹

İnsanlara, onların kimliklerine hükmederek hükmedilir. Bunun için de millî kimlik parçalanır ve icat gücü yok edilir. “Bir ülkenin değerlerine ve kavramlarına uygun hale getirilerek, sızdırılmış yaşam tarzları aracılığıyla yerlilerin yabancılaştırılıp ve bağımlı kılınması temel stratejidir.”¹³²

Millî kimliğin adım adım aşılmasında takip edilen metot şöyle aşamalandırılabilir:

Aidiyetlerden koparılma: Ferdi, millî kimliğine bağlayan aidiyetlerinden koparmak, onu kimliksizleştirmektir. Kimliksiz fert köksüz bir ağaç gibi en ufak bir sarsıntıdan yıkılır.

Kitleleştirme: Yabancı değerlere karşı millî direnç gösteren toplumlar öncelikle zevk ve eğlence düşkünü kitleler haline getirilir. Gençliğe, zevk veren kısa vadeli hedefler gösterilir. Bu tutum, onların materyalist, pragmatist ve çıkarıcı olmalarını sağlar.

Millî kültür yerine, küresel oyuncuların sunduğu mal ve hizmet şeklindeki yeni değerlerle donatılmış bir kültür sunulur.

Milliliği yererek köksüzlüğe özendirmek. Bireylerdeki kendine güven ve millî değerlerine inanç yıkılır. Böylece fert, üzerinde her türlü tasarrufun yapıldığı canlı kadavra dönüşür. İnsan doğası izole bir hayata izin vermediği için insanlar başka kültürlerle bağlanırlar.

Ebeveyni milliyetinin, çocuğu ailesinin elinden almak gerekir. Bu nedenle “küresel örgütler çocukların şahsiyet geliştirme sürecine bile müdahil olmaktadır. Onlar yalnız yetişkinleri uyumlu kılmakla yetinmez aynı zamanda geleceği yönetebilmek için çocuklarla da ilgilenirler. Ailenin ve millî değerlerin yerini gelecekte şirketlerin alması için sürekli yeni strateji geliştirirler.”¹³³

Anarşi üreterek belirsizlik oluşturup, insanların davranışlarında uyacakları ölçü ve kuralları yok etmeye çalışıyorlar. İyi yaşamının baş düşmanı olarak millî, sınırlayıcı ve yerel değerler suçlanıyor. “Şunu

131 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 66.

132 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 79.

133 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 98.

unutmamak gerekir ki, geleceğin dünyasını çatışmalar değil, ancak değerler belirleyebilir. İyi/kötü, doğru/yanlış, barbar/medenî, haklı/haksız gibi hem göreceli, hem de öznel kavramların (...) çatışma üretme yeteneklerini giderek kaybettiği gözlenmektedir.”¹³⁴

Teknolojinin kişiler arası etkileşimi azaltacağı ifade edilerek şöyle deniliyor: “Yoğun bir telekomünikasyon, izolasyon ve stres ile sonuçlandırılabilir.”¹³⁵ Küreselleşmenin her durumda bir zarara sebep olması kabul edilerek şu ifadeye yer veriliyor: “Küreselleşmenin en az zararlı atlatılmasının yegâne sigortası işçi ve işveren örgütlerinin ve diğer sivil toplum hareketlerinin geçiş sürecinde ulusal karar alma mekanizmalarına aktif bir biçimde katılmalarının sağlanmasına bağlıdır.”¹³⁶

Thomas Friedman’a göre küreselleşmenin durumu hakkında en iyi fikir, her yıl Davos’ta yapılan Dünya Ekonomik Forumu’nda elde edilir. Daha önde ifade edildiği gibi, dünyanın büyük küreselcileri, her şubatta, küreselleşmeyi kutlamak ve küreselleşme konusunu tartışmak üzere İsviçre’deki bir dağ motelinde toplanırlar. Toplantıya dünyanın her köşesinde büyük sanayiciler, siyasetçiler, iktisatçılar, teknoloji uzmanları, bilim adamları ve sosyal bilimciler katılırlar. Her yıl bir ya da iki kişi, son eğilimlerin temsilcisi olarak öne çıkar. (...) 1995’te Davos’taki Dünya Ekonomik Forumu’nun yıldızı, milyarder finansçı George Soros’tu. (...) Davos Forumu kapitalizmin en önemli buluşma yeridir.”¹³⁷

Küreselleşme, ekonomik yönden bazı insanları mağdur etmiştir. Bu insanlar, kültürel olarak mağdur edilen insanlarla bir araya geldikleri zaman tehlikeli bir biçim alıyor. “İsrail din bilgini Moşe Halbertal, bir gün bana Şimon Perez’in vizyonunun-kendi torunları ile Yaser Arafat’ın torunlarının “birlikte mikroçip yaptıkları”-İsrail’deki dindar Yahudilerin pek çoğu tarafından temel bir tehdit olarak görüldüğünü söylemişti. İsrail’in çevresindeki getto duvarları yıkılır ve İsrail Orta Doğu’yla kaynaşırsa (...)

134 Prof.Dr. Özcan Yeniçeri, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, s. 110.

135 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, s. 182.

136 Derleyen Veysel Bozkurt, *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, s. 128.

137 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 335-336.

bunun Yahudilik için iyi olmayacağından korkuyorlardı. (...)

Kendi evinizin bahçesinde kendinizi yabancı hissetmenize yol açabilen bu küreselleşme sistemine tepki duymanız için Müslüman ya da Yahudi bir köktenci olmanız gerekmiyor.”¹³⁸

Zygmund Bauman’ın belirttiğine göre John Kavanagh şöyle diyor: “Küreselleşme aşırı zenginlerin daha hızlı bir şekilde para kazanmasına daha çok fırsat vermiştir. Bu bireyler, (...) daha etkili bir biçimde spekülasyon yapmak için en son teknolojiyi kullanmaktadırlar.

Ne yazık ki, bu teknoloji dünyanın yoksul insanlarını etkilemiyor. Aslında, küreselleşme bir paradokstur. Çok az sayıda insan çok büyük faydalar sağlarken, dünya nüfusunun üçte ikisini dışarıda bırakır ya da kenara iter.”¹³⁹

Küreselleşme çeşitli iletişim araçlarıyla bir bakıma doğal sınırları kaldırdığı için Pascal’ın deyişiyle “aslında merkezi her yer ve çepi hiçbir yer olan (ya da kim bilir, tam tersi) tuhaf bir çember içinde yaşıyoruz. (...)

Küreselleşme, (mal ve hizmetlerin ömrünü son derece ve evrensel düzeyde kısaltarak) ekonomileri gelip geçici, uçucu ve istikrarsız üretimin kucağına itmektedir.”¹⁴⁰

Thomas Friedman’a göre küreselleşmeye yönelik en büyük tehdit yine küreselleşmedir. Sistem kendi sonunun nedenlerini kendi içinde taşıyor. Bu nedenler şöyle sıralanıyor:

Fazla zorlayıcı: Çin’in küreselleşmeye “geçiş süreci eğlenceli olmayacaktır. Saatte 130 km hızla giden 1,2 milyar insan bir hız tümseğine çarptığında, bütün dünya sarsılacaktır.”¹⁴¹

Fazla bağlantılı: “Küreselleşmenin tehlikeye düşmesinin bir başka yolu da sistemin çok etkili işlemesi ve dünyayı birbirine fazla yaklaştırması durumunda, küçük grupların –yatırımcıların ya da süper güçlendirilmiş öfkeli adamların- aşırılıklarıyla bütün dünyayı tehdit etme olasılığıdır.”¹⁴²

138 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 351-352.

139 Zygmund Bauman, *Küreselleşme*, çev. Abdullah Yılmaz, İst. 2012, s. 76.

140 Zygmund Bauman, *Küreselleşme*, s. 82.

141 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 416.

142 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 419- 420.

Fazla rahatsız edici: İnsanlar küreselleşmeyi dünyaya ulaşımlarını sağlamaktan çok hayatlarına ve mahremiyetlerine karışan bir şey olarak algırlarsa, (...) eninde sonunda yeni duvarlar dikeceklerdir.

Küreselleşme çok sayıda insan için fazla adaletsizdir.¹⁴³

Fazla ruhsuzlaştırıcı: Küreselleşmenin içkin olarak güçlendirici ve insanlaştırıcı yanları ile içkin olarak güçsüzleştirici ve insanlıktan uzaklaştırıcı yanları arasında bir denge kurmayı öğrenip öğrenmeyeceğimiz, bu sistemin geri döndürülebilir olup olmadığını, insanlık tarihindeki geçici bir aşama mı yoksa esaslı bir devrim mi olduğunu belirleyen şey olacaktır.

Küreselleşme her zaman hassas bir dendedir, her zaman şu ya da bu yana doğru yatar. Dünya vatandaşları olarak görevimiz, insanların çoğunluğu için her zaman kazanımların önde, kayıpların arkada olduğu bir dünya yaratmaktır. Küreselleşme ancak o zaman sürdürülebilir. Ve hiçbir ülke bu konuda A.B.D.'den daha büyük bir sorumluluğa ve daha büyük fırsatlara sahip değildir."¹⁴⁴

Alman uluslararası politika uzmanı Josef Joffe, Foreign Affairs isimli derginin Eylül 1997 tarihli sayısında yayımlanan bir makalesinde şöyle yazıyor: "Amerika farklıdır. Taciz eder ve hükmeder ama fethetmez. Kararları kendisi vermek, kuralları delmek ister, ama toprak ve onur uğruna savaşa gitmez. (...) A.B.D. dünyanın en büyük değilse de, en gelişkin askeri kurumuna sahiptir. (...) Ne yazık ki, Fransızca ya da Almanca öğrenmek isteyen öğrencilerin sayısı günden güne azalıyor. İngilizce, onun da Amerikan aksanlı biçimi dünya dili oldu. Böyle bir güç –dışarıya doğru yayılan bir kültür ve içeriye doğru çeken bir piyasa– itmeye değil, çekmeye, fethetmeye değil, kabullenmeye dayanır. (...) Avrupa, Japonya, Çin ve Rusya bir araya gelse, geçmişte olduğu gibi bir ittifakla Amerika'ya karşı gruplaşamaz. (...) Üniversitelerinin hepsi birleşse Harvard'ı tahtından indiremez."¹⁴⁵

Thomas Friedman'dan, küreselleşme üzerine kısa bir giriş konuşması istenilir. O da bu konuşmayı yapar. Friedman şöyle diyor: "Konuşmamı bitirdiğimde, sürgünde yaşayan eski bir Cezayir başkanı, söylediklerime

143 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 423.

144 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 427- 428.

145 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 387.

karşılık vermek üzere söz istedi. Fransızca konuşarak, söylediğim her şeyi reddetti. ‘Söz ettiğiniz bu küreselleşme, tıpkı Siyonizm ve emperyalizm gibi, Arap dünyasının gelişmesini engellemeye yönelik yeni bir Amerikan komplosudur’ iddiasında bulundu.”¹⁴⁶

Richard Falk’ın ifadesiyle, “bugünkü şekliyle küreselleşme, toplumların bünyesinde ve toplumlararası ilişkilerde insanî boyutu zedeleyen bir ideolojinin tahakkümü altındadır. Bu ‘yırtıcı küreselleşme’ tabii çevreyi korumaya yeterince özen göstermeyerek gelecek nesilleri tehlikeye atmakta ve ekonomik ve sosyal haklar da dâhil olmak üzere insan haklarını gezegendeki her insana ulaştırmak için gerekli vizyonu ortaya koymaktadır. (...) Dünya ekonomisine katılım gerekliliği yırtıcı küreselleşmeyi doğuran yeni liberalizmin gaddarlıklarına razı olmayı gerektirmez. Aslında insanî bir küreselleşmenin mümkün olabileceği ve bunun için de öncelikle küreselleşmenin, ekonomik olduğu kadar kültür, siyaset ve ahlâkla da ilişkili olarak kavranması gerektiğidir.”¹⁴⁷

Nezar Alseyyad’a göre, “küreselleşme ve Avrupa’nın bütünleşmesi, ayrıca Avrupalı kimlikleri ve Avrupa Milliyetçiliğinin anlamını da tahrip etmiştir.”¹⁴⁸

Önceden de belirttiğimiz gibi, günümüz dünyasında herkesin birleştiği bir nokta, “küreselleşmenin hem geri dönüşü olmayan hem de hepimizi aynı ölçüde ve aynı şekilde etkileyen bir süreç; dünyanın kaçamayacağı kaderi olduğu. Hepimiz küreselleşiyoruz ve küreselleşiyor olmak tüm küreselleşmişler için üç aşağı beş yukarı aynı anlama geliyor. (...) Küreselleşme ne kadar birleştirirse o kadar böler; yerkürenin tek tipliğini teşvik etme nedenleri ile bölme nedenleri özdeştir.”¹⁴⁹

Camdessus’a göre, “globalleşmiş (küreselleşmiş) bir dünyada insan uyum sağlamama gibi bir lükse sahip değil.”¹⁵⁰ O zaman millî benliğimizi kaybetmeden uyum sağlamak önemlidir. Bu durumu sağlayacak da millî ve manevî değerlerimizdir. Hiç şüphesiz millî değerlerimizden

146 Thomas Friedman, *Küreselleşmenin Gerçeği*, s. 392.

147 Richard Falk, *Küreselleşme*, çev. Ali Çaksu, İst. 2002, s. 242.

148 Nezar Alsayyad, Manuel Castelli, *Müslüman Avrupa*, s. 111.

149 Zygmunt Bauman, *Küreselleşme*, s. 78.

150 HansPeter, Martin Herald Schumann, *Globalleşme Tuzağı*, çev. Özden Saatçi Karadana, Mahmure Kahraman, Ank. 1997, s. 191.

biri de Kur'an ve sünnete muhalif olmayan doğru geleneklerimizdir. İnsanlık tarihi boyunca birçok insanın hayat hamuru gelenek ve görenekler olmuştur. Giddens'in ifadesiyle "modernleşme ve modernliğin anlamı konusunda bitmek tükenmek bilmeyen tartışmalar yapılmış ama geleneğe ilgi duyan kişi hakikaten çok az çıkmıştır. (...)

Geleneğe kötü bir ün kazandıran etken Avrupa'da 18.yüzyılda yükselişe geçen Aydınlanma'ydı. Aydınlanma'nın önde gelen simalarından Baron d'Holbach bu durumu şu sözlerle ifade etmişti: 'Eğiticiler nice dir insanların gözlerini cennete baktırmıştı; şimdi bu bakışları yeryüzüne çevirmek gerekiyor'.¹⁵¹

Latince tradere kelimesinden gelen **gelenek** terimi, bugünkü kullanıldığı biçimiyle, Avrupa'da son iki asrın ürünü olarak görünmektedir. "Aydınlanma düşünürleri geleneği dogma ve cehalete özdeşleştirerek kendi çalışmalarını haklı çıkarmaya çalışmışlardır. (...) Bence, tüm gelenekler icat edilmiş geleneklerdir. (...) Geleneklerin değişime kapalı olduklarını düşünmek boş bir söz olmaktan öteye gitmez. Gelenekler zaman içinde dönüşüm geçirirler. Gelenekler yeniden icat edilirler."¹⁵²

İslâm dinine bağlı mü'minlerin gelenekleri Kur'an ve sünnete bağlılığı oranında sabit kalır. Bu hususta Giddens'in iddia ettiği değişirlik ifadesi hakikate uygunluk arz etmiyor. Mü'minlerin, Kur'an ve sünnete muhalif geleneklerinde değişiklik olur. Bu da zaten Allah'ın emridir.

Değişmeyen gelenekleri genelde koruyanlar akıllı insanlar, dindar insanlar ve bilge insanlardır. "Muhafazakâr felsefelerin geçmişte ve şimdi var olmaları esas olarak buna dayanmaktadır. Gelenek herhalde muhafazakârlığın en temel kavramıdır. (...) Çoğu ülkede, aile, cinsellik ve cinsler arasındaki ayrımlar ağırlıkla gelenek ve göreneklerin etkisine bağlı kalmıştır.¹⁵³ (...)

Aydınlanma'nın dünyanın kendini gelenekten kurtarması gerektiği düşüncesini kabul etmemeliyiz. Geleneklere ihtiyaç vardır ve her zaman olacaktır. (...) Akademik dünyadaki herkes çalışmasını gelenekler

151 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, çev. Osman Akınhay, İst. 2000, s. 5253.

152 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 54.

153 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 57.

içerisinde sürdürür. İktisat, sosyoloji ya da felsefe gibi akademik disiplinlerin bile gelenekleri vardır. Çünkü hiç kimse tamamen eklektik bir şekilde çalışamaz. Entelektüel gelenekler olmadan fikirlerin ne bir bağı kalır, ne de yönü.”¹⁵⁴

Yaşanılan kozmopolit dünyada birbirleriyle karşılaşan farklı inançtaki insanlar kendi inançlarını kapalı bir şekilde başkalarına haklı göstermeye çalışıyor. “Gelenekselcilikten uzaklaşan bir toplumda, dinsel ritüel ve âdetlerin sürdürülmesinde bir nebze rasyonellik kısıntısı bulunmaz.”¹⁵⁵

Doğru gelenek ve göreneklerin etkisi azaldıkça benlik duygularının temeli de değişmeye başlar. Gelenek çöktüğü zaman benlik de bundan tamamen etkilenir. Küreselleşmenin bir kutbunda aşkınlık ile özerklik mücadele ederken diğer kutbundan da kozmopolit bakış açısı ile fundamentalizm çatışması yer alır. “Fundamentalizm kendisini, asıl şiddete yönelme ihtimaliyle gösterir ve kozmopolit değerlerin düşmanıdır.

Yine fundamentalizm, küreselleştirici modernliğin sadece antitezi olmakla kalmaz, onun önüne birtakım sorular da koyar. En temel soru şudur: Hiçbir şeyin kutsal olmadığı bir dünyada yaşayabilir miyiz? Sonuç olarak, ben böyle bir dünyada yaşayabileceğimizi sanmadığımı belirtmek zorundayım.”¹⁵⁶

Gündelik hayatın küçük kavga ve dertleri üzerinde duran değişmeyen ahlâk ilkelerine herkesin ihtiyacı vardır. Bu değerlerin tehdit altında olması durumunda onların “aktif savunusunu üstlenmeye hazır olmalıyız. Kozmopolit ahlâkın tutkuyla yönlendirilmesi gerekiyor. Uğruna öleceğimiz bir şeyimiz olmazsa, hiçbirimizin gözünde yaşamın anlamı da kalmaz.”¹⁵⁷ Yukarıda belirttiğimiz gibi küreselleşmenin yararları yanında zararlar da olmuştur. Bunlardan bazıları özet olarak şöyle dile getiriliyor:

Büyük ve uluslararası çalışan şirketlerin ortaya çıkmasıyla millî ekonomiler düzenini yitirmiştir. Böylece küreselleşme yeni bir dünya düzensizliği oluşturmuştur.

154 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 58.

155 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 59.

156 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 63.

157 Anthony Giddens, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, s. 63.

Geleneksel yapının aşınmasıyla toplumsal çöküntüler ortaya çıkmıştır. Demokrasinin bir parçası olan eşitlik iddiası küreselleştikçe, geleneksel aile yapısı çatlamaya başlamıştır.

Emeği ucuz olarak kullanılan, yerel şartlardan yararlanan, çevreyi tahrip eden bir sömürü düzeni meydana gelmiştir.

Çok uluslu büyük teşebbüsler hâkimiyet kurmuşlardır. Yoksulluğun sermayesi olan emeğine rekabet faktörü getirilmiştir.

Doğal hayatın dokunulmazlığı zarar görmüş, çevre kirliliği tehlikeli boyutlara ulaşmıştır.

Küresel zenginleşmede gelirler belli kesimlerde toplanmıştır. Bu nedenle yoksulların sayısı dünya çapında aşırı düzeyde artmıştır.

Ticarete hep Batılı zenginler yön vermişlerdir. Serbest sermaye hareketleri Latin Amerika, Uzak Doğu, Rusya ve son olarak da ülkemizde krizlere neden olmuştur.

Kültürel standart ortaya çıkarılmış; adetler, gelenekler, yerel ve ulusal algılamalar erozyona uğratılmış; ulus devletin varlığı tehdit ve risklerle karşı karşıya kalmıştır. Küreselleşmeyle ülkeler arasındaki bütünleşmenin artması ulus-devletin güç ve etkinliğini azaltmıştır.

Verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi, küreselleşme bir bakıma kaçınılması çok zor olan bir seyirdir. Bir insan veya bir ülke dünyada var olduğu sürece başka insanlarla, başka ülkelerle iletişime girmek mecburiyetindedir. Bu etkileşim Hz. Âdem'den beri devam etmektedir. Dolayısıyla küreselleşme ilk insandan beri varlığını sürdürmektedir ve kıyamete kadar da sürdürecektir. Ancak bu küreselleşmenin her dönemdeki hızı ve araçları değişiktir. Tarihin başlangıcından bu yana yapılan savaşlar bile küreselleşmeye yol açmıştır. Savaş esirleri, esir oldukları ülkenin ekonomi, sosyal, siyasal ve kültürel durumlarından etkilenirler. Savaş gücü teknikleriyle ülkeler birbirlerini etkilerler.

Küreselleşmenin önüne geçilemeyeceğine göre kişilerin sağlam yetiştirilmesi gerekmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi manevî ve millî değerleriyle kimliğini kazanmış olan bir insan hangi ortam ve medeniyet olursa olsun şahsiyetini yitirmez. Müslüman bir millet için

en üstün değer Allah'ın ve Resulünün emir ve yasaklarıdır. Kur'an ve Sünnet'e uygun millî değerler de üstün değer hükmündedir. Üstün değerler esas alındığı zaman araç değerler de doğru ve sağlam olurlar. Bulunduğu mekân ve zamana göre değişen değil de bulunduğu her mekân ve zamanda inandığını yaşayan insanlar yetiştirildiği vakit vatan, millet ve dünya saadet ve huzura ulaşmış olur. O zaman bizi küreselleşmenin kötü yönlerinden koruyan manevî ve milli değerlerimizi, bulunduğumuz her ortamda bizzat yaşamalıyız ve neslimize yaşatmalıyız.

Öz

Küreselleşme

Küreselleşme kelimesi Fransa'da ilk defa 1916'da Paul Otlet'in eserinde görülüyor. Küreselleşme (mondialisaton veya anglo-saksonlar için globalization), dünya çapına dönüşmüş bir pazarda bütün millî ekonomilerin açılım sürecidir. Bu terim özellikle ekonomik sahada kullanılmıştır, fakat terim özellikle insanî etkinliklerin tümünü ilgilendirir: endüstri, hizmetler, ticaret, politika, sosyal sorunlar. Küreselleşme, dünya çapında köy haline dönüşmüş arzın bütün bireyleri arasındaki iletişim ve farklı kültürler arasındaki değiş tokuşlarla ilgilenir.

Küreselleşme serbest piyasa kapitalizminin her ülkeye yayılması demektir. Küreselleşme bütün dünya insanlarını ilgilendirir. Kültürel küreselleşme A.B.D. ağırlıklıdır. Kötümser bir bakışla küreselleşme, yerel kültürlerin yok edilmesi, dünyadaki eşitsizliklerin yayılması ve yoksulların durumunun daha kötüleşmesidir. Birleşmiş Milletler İnsanî Gelişme Raporu'na göre, 358 küresel milyarderin toplam serveti, dünya nüfusunun %45'ini oluşturan 2,3 milyar yoksul insanın toplam servetine eşittir. Emperyalizm, küreselleşmeyi kendisine maske veya kalkan yapmış olarak ilerliyor. Küreselleşme engellenemez bir süreçtir. Millî ve manevî değerlerimizi koruyarak küreselleşmeye girebiliriz ve zararlarından korunabiliriz.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, ekonomi, kültür, kapitalizm, liberalizm, emperyalizm, değer, pazar, nüfus.

Résumé

La mondialisation

En France, le mot de la mondialisation apparaît pour la première fois en 1916 dans un ouvrage de Paul Otlet. La mondialisation (ou globalization pour les anglo-saxons) est le processus d'ouverture toutes les économies nationales sur le marché planétaire. Ce terme est sur tout utilisé dans le domaine économique, mais celle-ci touche à toutes les activités humaines il'industrie, les services, Ra commerce, la politique, le social.

La mondialisation est la diffusion du capitalisme du marché libre dans tous les pays. Elle concerne tous les hommes du monde. La mondialisation culturelle est sous l'influence de l'Amérique. D'un point de vue pesimiste la mondialisation est l'anéantissement de la culture locale, la diffusion des inégalités dans le monde et la situation pise des pauvres. Selon le rapport du développement humain des Nations Unis, la fortune total e des 358 milliardaires mondiaux est egule à la fortune total e des 2,3 milliards d'hommes constituant 45% de la population mondiale. L'impérialisme avance sous le cam ouflage de la mondialisation qui est processus ineluctable. Donc nous pouv ons entrer dans la mondialisation en conservant nos valeurs nationaux et spirituelles.

Les mot clés: Mondialisation, économie, culture, capitalisme, impérialisme, liberalisme, valeur, marché, population.

Kaynakça

- Alsayyad Nazar, Castelli Manuel, *Müslüman Avrupa*, İst. 20004.
- Bauman Zygmunt, *Küreselleşme*, çev. Abdullah Yılmaz, İst. 1999.
- Bozkurt Veysel, *Küreselleşmenin İnsanî Yüzü*, İst. 2000.
- Cangızbay Kadir, *Globalleşme ve Kamusal Alan*, Ank. 1998.
- Cohen Daniel, *Dünyanın Zenginliği Ulusların Fakirliği*, çev. Dilek Hattatoğlu, İst. 2009.
- Falk Richard, *Yırtıcı Küreselleşme*, çev. Ali Çaksu, İst. 2002.
- Friedman Thomas, *Küreselleşmenin Geleceği*, çev. Elif Özsayar, İst. 2010.
- Giddens Anthony, *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*, çev. Osman Akınhay, İst. 2000.

- Giddens Anthony, *Modernliğin Sonuçları*, çev. Ersin Kuşdil, İst. 2012.
- Güvenç Nazım, *Küreselleşme ve Türkiye*, İst. 1998.
- Danişment İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, cilt 3, İst. 1972.
- <http://www.touquie.org/Dictionnaire/Mondialisation> htm.s.1. (14.07.2014)
- <http://fr.Wikipedia.org/Wiki/Mondialisation> s.10. (28.11.2014)
- <http://fr.Wikipediaorg/Wiki/Mondialisation> s. 2,3, (28.11.2014)
- L. Berger ve P. Huntington, *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme*, çev. Ayla Ortaç, İst. 2003.
- Peter Hans, Schumann Martin Herald, *Globalleşme Tuzağı*, çev. Özden Saatçi Karadana,
- Mahmure Kahraman, Ankara 1997.
- R. Barber, *Mc World'a Karşı Cihad*, çev. Eser Birey, İst. 2003.
- Sinanoğlu Oktay, *Ne Yapmalı?*, İst. 2003.
- Wittek Paul, *Batı Dillerinden Osmanlı Tarihleri*, çev. Güzin Yalter, İst. 1972.
- Yeniçeri Prof.Dr.Özcan, *Küreselleşme Karşısında Milliyetçilik ve Kimlik*, İst. 2005.